

Forord

I løpet av min treårige førskolelærerutdanning, samt toårige løp med spesialpedagogikk, så er jeg blitt svært interessert i temaet mobbing. Dette er et svært dagsaktuelt og viktig tema.

Hvordan oppstår mobbing, hvorfor skjer det og hva må en gjøre for å få stoppet det – dette er spørsmål jeg stiller meg. Gjennom mitt utdanningsløp så har mobbeproblematikken vært lite diskutert og tatt opp i undervisningen. Dette har gjort til at jeg ønsket å forske mer på dette temaet, for å finne ut noe om hvorfor det skjer og hva en kan gjøre for å forebygge.

Gjennom dette arbeidet har jeg blitt mange erfaringer rikere og fått mye ny kunnskap om temaet. Det har vært spennende og lærerikt å forske på et slikt tema, og jeg vil få god bruk for denne kunnskapen både i jobbsammenheng og i dagliglivet ellers.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder, Tove Anita Fiskum, for god hjelp i prosjektutviklingsfasen, samt underveis i arbeidet med masterskrivingen med gode veiledninger og tilbakemeldinger. Tusen, tusen takk for uvurderlig hjelp!

En stor takk til de pedagogiske lederne som stilte opp til intervju i denne forskningsprosessen. Uten de, så hadde ikke denne oppgaven blitt slik den ble.

Takk til øvrig familie og venner som har vært gode motivatorer og oppmuntret meg underveis i skriveprosessen, og for lesing av korrektur. Spesielt takk til min samboer, Martin, som har støttet meg, motivert meg, lest korrektur og hatt trua på meg da veien har syntes lang.

08.05.18

Ruth Kristin Pynten

Sammendrag

I denne studien er det skrevet om forståelsen og bevisstheten av mobbebegrepet, og hvordan mobbing i barnehagen kan forebygges. Det er de ansattes tanker og erfaringer om mobbebegrepet som er belyst, samt nyttig informasjon om hvordan man kan forebygge mobbing i barnehagen.

Den nye rammeplanen (2017:11) påpeker at de ansatte i barnehagen skal forebygge krenkelser og mobbing, og dersom et barn opplever dette så må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette. I denne oppgaven blir følgende problemstilling belyst: *Hvordan oppfatter fire pedagogiske ledere mobbebegrepet, og hvordan kan mobbing i barnehagen forebygges?*

Det er blitt benyttet kvalitativ forskningsmetode i denne studien. Utvalget består av fire pedagogiske ledere med førskolelærerutdanning, som arbeider i ulike barnehager. For å innhente datamateriale er det blitt benyttet et semistrukturert intervju. I intervjuet ble pedagogene blant annet spurt om tanker og erfaringer om mobbebegrepet og forebyggende arbeid i barnehagen.

I oppgaven er det presentert aktuell teori om mobbing og forskning om mobbing, samt aggresjon, sosial kompetanse, voksenrollen og foreldresamarbeid, som sentrale områder i arbeidet med forebygging av mobbing.

Det kom fram av resultatene at definisjonen til pedagogene angående mobbing stort sett inneholder samme definisjon som blant annet Olweus(1992), Roland(2014) og Kunnskapsdepartementet(2004) gir. Det er uenighet om hvor grensen går fra konflikt, erting og lignende, til mobbing, men det er enighet om at mobbing og mobbeatferd forekommer i barnehagen. Hvor bevisst det er fra barnas side, stiller pedagogene spørsmålsteget til. Pedagogene benytter flere strategier for å forebygge mobbing. Alle pedagogene forteller viktigheten av å være gode rollemodeller. Det vektlegges at sosial kompetanse og sosiale ferdigheter er viktig. De trekkes også fram at det er viktig å skape vennskap og gode relasjoner, og at man skaper et godt samarbeid med ansatte i barnehagen og foreldrene.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	5
1.2 Begrunnelse for valg av tema	5
1.3 Aktualitet og problemstilling	6
1.4 Oppgavens struktur	7
2. TEORETISK TILNÆRMING	9
2.1 Mobbing	9
2.1.1 Definisjonen av mobbing	9
2.1.2 Mobbing i barnehagen	11
2.2 Aggresjon	14
2.2.1 Proaktiv og reaktiv aggresjon	15
2.2.2 Mobbing og aggresjon i førskolealder	16
2.3 Forebygging av mobbing i barnehagen	17
2.3.1 Sosial kompetanse og sosiale ferdigheter som forebygging	17
2.3.1.1 Selvkontroll	19
2.3.1.2 Selvheldelse	19
2.3.1.3 Empati	20
2.3.1.4 Prososiale handlinger	21
2.3.1.5 Vennskap, lek og glede	21
2.3.2 Voksenrollen i relasjonsbygging	22
2.3.3 Foreldresamarbeid	24
3. METODISK TILNÆRMING	27
3.1 Valg av metode	27
3.2 Vitenskapsteoretisk tilnærming	28
3.3 Kvalitativt forskningsintervju	29
3.3.1 Semistrukturert intervju	30
3.4 Forskningsprosessen	30
3.4.1 Utvalg	31
3.4.2 Informasjonsbrev og intervjuguide	32
3.4.3 Gjennomføring av intervjuene	33
3.4.4 Bearbeiding (transkripsjon) og tolkning (analyse) av data	33
3.4.5 Etske retningslinjer	34

3.5 Kvalitetskriterier.....	35
3.5.1 Reliabilitet	36
3.5.2 Validitet	36
3.5.3 Generaliserbarhet	38
3.6 Mulige feilkilder.....	38
4. RESULTAT- OG DRØFTINGSDEL.....	41
4.1 Presentasjon av informantene.....	41
4.2 Forståelsen og bevisstheten av mobbing.....	43
4.2.1 Forekommer mobbing i barnehagen?.....	45
4.2.2 Mobber barn med hensikt?	46
4.2.3 Ulike former for mobbing	48
4.2.3.1 Grensen mellom erting og mobbing.....	50
4.2.4 Mobbing og aggresjon.....	51
4.3 Forebygging gjennom sosial kompetanse og sosiale ferdigheter.....	53
4.3.1 Selvkontroll	54
4.3.2 Selvhevdelse.....	55
4.3.3 Empati og fysisk demonstrasjon	56
4.3.4 Prososiale handlinger	57
4.3.5 Vennskap, lek og sosiale samspill.....	58
4.4 Voksenrollen	59
4.4.1 Foreldresamarbeid	62
4.5 Metodekritikk	63
5. KONKLUSJON.....	65
5.1 Forslag til videre forskning	68
6. LITTERATURLISTE.....	69
VEDLEGG 1.....	75
VEDLEGG 2.....	77
VEDLEGG 3.....	79

1. INNLEDNING

Mobbing er et svært dagsaktuelt tema som en hører om daglig. Det er et samfunnsproblem som skjer i barnehagen, på skolen, i arbeidslivet og privatlivet. En hører stadig om det, og det er et tema som har fått og fortsatt får mye oppmerksomhet. Hver morgen våkner minst 60 000 barn og unge i Norge til angsten for å bli mobbet (Roland, 2014:26). Rørnes (2007) bruker metaforen ‘‘ mobbevirus’’ om mobbing. Dette indikerer hvilket problemkompleks vi står overfor da et virus må bekjempes i et langsiktig perspektiv. Det er her det er så viktig med strategi- og handlingsplaner, og at en gjør det en kan for å forebygge, samt være på jakt etter serumet som beskytter og behandler i det øyeblikket dette viruset slår til (Rørnes, 2007:11).

Mobbing kan føre til at det barnet trekker seg tilbake, isolerer seg og lekkompetansen blir svekket. Dersom barnet mobbes over tid, vil kanskje andre barn begynne å mislike dette barnet, og prøve å unngå å ha det som venn (Idsøe & Roland, 2017:38). Videre kan dette føre til bakenforliggende forhold som frykt, angst og dårlig selvbilde. Ved langvarig mobbing kan risikofaktorer som muskel-skjelettplager, depresjoner og selvmordstanker utvikles (Roland, 2014:63). Ingen barn bør få oppleve frykt, å være utrygg og uønsket. Barnehagen skal være en trygg arena der en kan skape og utvikle gode relasjoner til andre barn, voksne og livet videre. Det skal være en plass der en har mulighet for å få en best mulig forutsetning for en god start på livet og livet videre. Det er de voksnes ansvar å forsikre seg om at barna har det greit, og gripe inn dersom de er kommet i en ond sirkel der det er tegn til negativ atferd.

Med utgangspunkt i dette ble interessen stor for å undersøke negativ atferd og mobbing i barnehagen. Gjennom en kvalitativ studie tar denne oppgaven for seg de pedagogiske lederne tanker og syn omkring mobbegrepet, og hvordan en kan forebygge mot mobbing i barnehagen.

1.2 Begrunnelse for valg av tema

Bakgrunnen for dette forskningsprosjektet er en interesse for barns trivsel og trygghet i førskolealder. Med utgangspunkt i min utdanningsbakgrunn så oppsto det ett stort engasjement for de barna som blir fysisk plaget, utestengt og ertet gjentatte ganger. Mobbing er et tema som har vært mye fokus på de siste årene og er fremdeles svært aktuelt per dags dato. Under utdanningen føler jeg at temaet mobbing i barnehagen ikke har kommet godt nok fram i lyset, noe som gjorde at jeg ble ekstra nysgjerrig på å studere dette mer selv. Hvorfor

forekommer det og hvordan kan en forebygge at mobbing skjer?

1.3 Aktualitet og problemstilling

I denne studien rettes det et fokus mot de pedagogiske ledernes synspunkt og forståelse av mobbebegrepet, samt hvordan pedagogene kan arbeide med forebygging mot mobbing i barnehagen.

Problemstillingen i denne studien er:

Hvordan oppfatter fire pedagogiske ledere mobbebegrepet, og hvordan kan mobbing i barnehagen forebygges?

Mobbing kan skje på alle arenaer i alle aldersgrupper, både skjult og i det åpne. Temaet mobbing har blitt satt fokus på spesielt av regjeringen med ‘ ‘ Manifest mot mobbing’ ’ der det jobbes for nulltoleranse mot mobbing. I 2002 kom det første ‘ ‘ Manifest mot mobbing’ ’ ut, som ble underskrevet av daværende statsminister Kjell Magne Bondevik. Denne slår fast at det er nulltoleranse mot mobbing i barnehage, skole, SFO og fritidsmiljøer. Videre har det vært arbeidet med dette i årene oppgjennom, og senest i 2011 fortsatte arbeidet med manifestet og Jens Stoltenberg skrev under på det fjerde ‘ ‘ Manifest mot mobbing 2011 – 2014’ ’, hvor det står at «Alle barn skal ha et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø med nulltoleranse for mobbing». Det at regjeringen har fokus på mobbing, viser viktigheten av arbeidet med nulltoleranse mot mobbing.

Det er iverksatt en aktiv innsats mot mobbing som et samarbeid mellom regjeringen, Kommunenes Sentralforbund, Foreldreutvalget for Grunnskolen, Utdanningsforbundet og Barneombudet. I ‘ ‘ Manifest mot mobbing’ ’ forplikter partene seg til å aktivt medvirke til at mobbing blant barn og unge ikke forekommer. Partene har en felles visjon om nulltoleranse mot mobbing og det er iverksatt ulike tiltak rettet mot forskjellige grupper i samfunnet (Barne- og familiedepartementet, 2004:2). I rammeplan for barnehagen (2017) legges det vekt på at barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap, og at de skal forebygge krenkelser og mobbing, og dersom et barn opplever dette så må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette (Kunnskapsdepartementet, 2017:11). Det er personalets rolle å forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017:23).

Aktualiteten av dette temaet er også vist ved forskning, samt flere artikler. I et nytt forskningsprosjekt svarer både barn, foreldre og ansatte i barnehagen at mobbing forekommer. Her kommer det frem at det å bli utestengt er noe barna synes er det vanskeligste (Lund et al., 2014b). I en artikkel publisert av dagbladet hevdes det at mobbing i barnehagen må tas på alvor, da mellom åtte og tolv prosent opplever mobbing i barnehagen. Det er ikke slik at mobbing starter når de begynner på barneskolen. Vi finner det også i barnehagen (Lindboe, Lund, & Skinstad-Jansen, 2017).

At det er fokus, som en ser ovenfor, er med på å øke oppmerksomheten og behovet barnehagepersonalet har for å ha kunnskap om mobbing og hvordan en forebygger. Det er jo klart at mobbing starter en plass, og det er allerede i barnehagen en må begynne å forebygge og håndtere dette. I denne oppgaven er dessuten begrepet mobbeatferd benyttet i stedet for begrepet mobbing, da mobbeatferd er mer hensiktsmessig blant barnehagebarna.

1.4 Oppgavens struktur

Kapittel 1: I innledningen blir valg av tema presentert og begrunnet. Videre blir problemstillingen presentert og temaets aktualitet vil bli kort beskrevet.

Kapittel 2: I denne delen vil aktuell teori presenteres. Her er det valgt teori som er vurdert som relevant for å kunne belyse problemstillingen. Definisjonen av mobbebegrepet blir presentert i samråd med aktuell teori og forskning på området. Deretter blir sosial kompetanse, voksenrollen og foreldresamarbeid presentert som sentrale området i arbeidet med forebygging av mobbing.

Kapittel 3: Dette kapitlet tar for seg metodedelen i oppgaven. Her blir valg av metode beskrevet og begrunnet. Videre blir det vitenskapsteoretiske grunnlaget presentert med utgangspunkt i både en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. Forskningsintervjuet og det semistrukturerte intervjuet som er benyttet i denne oppgaven blir så forklart. Deretter blir det gjort rede for utvalget, gjennomføringen av datainnsamlingen, samt bearbeidingen og tolkningen. Studiens troverdighet (validitet & reliabilitet) og generaliserbarhet vil så bli presentert, før det avslutningsvis vil bli vurdert studiens mulige feilkilder.

Kapittel 4: Denne delen er resultat- og drøftingsdelen i oppgaven. Her vil informantenes utsagn bli drøftet opp mot relevant teori som er presentert i kapittel 2. Det er tre hovedpunkter i dette kapitlet som kom fram av analysen. For en mest mulig ryddig og oversiktlig framstilling vil funnene og aktuell teori drøftes underveis i denne delen.

Kapittel 5: I det avsluttende kapitlet vil konklusjonen komme fram med utgangspunkt i hovedfunnene i kapittel 4 og problemstillingen. Det blir også presentert tanker og forslag til videre forskning.

2. TEORETISK TILNÆRMING

I dette kapitlet vil det blir gjort rede for den teoretiske tilnærmingen i oppgaven. Her vil det komme fram relevant teori knyttet til problemstillingen: *Hvordan oppfatter fire pedagogiske ledere mobbebegrepet, og hvordan kan mobbing i barnehagen forebygges?* Teorigrunnlaget i denne studien omhandler mobbebegrepet, aggresjon og sosial kompetanse. Fokuset blir rettet mot sosial kompetanse, voksenrollen og foreldresamarbeid som forebyggende faktorer i arbeidet med å forebygge mobbing i barnehagen.

2.1 Mobbing

Det var først på slutten av 60-tallet av det ble skrevet artikler om mobbing. Mobbebegrepet er derfor ikke så gammelt i faglig sammenheng. Det var legen Peter-Paul Heinemann som var først ute med å observere og være oppmerksom på fenomenet blant barn i skolegården, noe han gjorde i skjul (Midtsand, Monstad, & Søbstad, 2004:13). Det er forsket lite på mobbing i barnehagen. Den første undersøkelsen er fra 1997, da Reidar J. Pettersen og Françoise Alsaker undersøkte mobbing blant barna i barnehagen (Helgesen, 2014:20). Siden det er forsket lite på mobbing i barnehagen, i alle fall i Norge, baseres en del av teorikapitlet seg på teori og forskning om mobbing generelt.

2.1.1 Definisjonen av mobbing

Begrepet mobbing stammer fra «mob» som er det engelske uttrykket og betyr pøbel.

Uttrykket er også knyttet til en bande eller gjeng, som er en stor gruppe mennesker med felles aktivitet og interesser (Midtsand et al., 2004:13). I den internasjonale referansen er det «bullying» som blir benyttet i stor grad i dagens samfunn (Roland, 2014:26). Mobbing er en handling som ofte omhandler en gruppe mennesker, men det kan utføres av en enkelt person (Olweus, 1992). Helgesen (2014) støtter også det at mobbing kan være et gruppefenomen. Videre hevder hun at mobbing kan være en relasjon mellom en aggressiv og en svak person, der det kan være støttespillere tilstede for mobberen (Helgesen, 2014:20-21).

Olweus (1992) som er en av de ledende forskerne innenfor mobbing har følgende definisjon på mobbing:

En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer (...). Det er en negativ handlinger når

noen med hensikt påfører, eller prøver å påføre, en annen person skade eller ubehag (..) For å kunne snakke om mobbing, må det være en viss ubalanse i styrkeforholdet: den som blir utsatt for de negative handlingene, har vanligvis ikke så lett for å forsvare seg og er ofte litt hjelpeløs overfor den eller de som plager han eller henne (Olweus, 1992:17-18).

Roland (2014) som også er en ledende forsker rundt mobbing, bruker en lignende definisjon og hevder at: ‘‘ Mobbing er fysiske eller sosiale negative handlinger, som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen, og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen.’’ (Roland, 2014:25). Definisjonene gitt av Olweus (1992) og Roland (2014) viser til at mobbing er handlinger som er negative, det foregår over tid og det er en viss ubalanse i styrkeforholdet, da den som blir utsatt ikke har så lett for å forsvare seg overfor den som plager han/henne. Ut i fra disse definisjonene er ikke mobbing enkelttilfeller, men det foregår gjentatte ganger. Man skal likevel ta det alvorlig dersom et barn blir plaget, men dersom det ikke skjer gjentatte ganger er det ikke mobbing ut i fra definisjonen gitt av Olweus (1992) og Roland (2014).

Olweus (1992) benytter også plaging i definisjonen av mobbing. Roland (2014) hevder i sin definisjon at negative handlinger både kan være fysiske og sosiale handlinger. Videre hevder Roland (2014:23) at mobbing blir oppfattet som negativ atferd av de fleste forskerne, da hensikten er å skade mobbeofferet på en eller annen måte – enten ubevisst eller bevisst. Definisjonene gjort av Roland (2014) og Olweus (1992) er hovedsakelig rettet mot skolen. Det vil videre blir presentert definisjoner knyttet til barnehagen.

I heftet ‘‘ Mobbing i barnehagen. Et hefte for deg som arbeider i barnehagen’’ gitt ut av Barne- og familiedepartementet blir mobbing definert som følgende:

Mobbing i barnehagen dreier seg om at noen barn plages og fornedres systematisk. Midlene som brukes kan være slag og spark, ignorering, utestenging og erting. Men disse maktmidlene benyttes ikke tilfeldig, og de rammer ikke tilfeldig. De brukes systematisk over tid og rammer gjerne ett enkelt barn på avdelingen (Barne- og familiedepartementet, 2004:5).

Det påpekes videre at det ikke er mobbing dersom det er snakk om vilkårlig erting, konflikter eller enkelttilfeller av utestenging eller slåssing. Dersom barna plutselig blir sinte på hverandre eller tar leker fra hverandre, er heller ikke det mobbing. Mobbing er noe langt mer

alvorlig som når en person eller gruppe plager og trakasserer et offer gjentatte ganger over tid (Barne- og familiedepartementet, 2004:4). I likhet med Olweus (1992) og Roland (2014) så hevder Barne- og familiedepartementet (2004), som definerer spesifikk for barnehager, at mobbing er en ubalanse i maktforhold mellom mobber og mobbeofferet. Det er ulike syn på hvorfor mobbing oppstår: Barne- og familiedepartementet (2004:4) mener at det handler om makt og avmakt. En annen mulig forklaring er at barna som plager andre skiller seg ut når det gjelder personlighetstrekk, og det ser ut til at det er aggressivitet som er den viktige årsaken til å plage andre (Berkowitz, 1993). Pettersen (1997) støtter dette og hevder at barn som plager og erter andre barn, har ofte et avvikende forhold til aggresjon og aggressiv atferd. De barna som mobber har ofte en mer positiv innstilling til vold og voldsbruk, i forhold til det gjennomsnittlige barnet. Barna er ofte aggressive mot venner og mot voksenpersonene (Pettersen (1997:21).

De vanligste formene for mobbing er fysisk plaging, utestenging og erting (Roland og Vaaland, 2003:8 i Helgesen, 2014:21). Idsøe og Roland (2017) mener at man må vite forskjellen på mobbing i skolen og mobbeatferd i barnehagen. En må observere for å identifisere mobbing, og kjenne skille mellom mobbing, erting, aggresjon og konflikt i barnehagen (Idsøe & Roland, 2017:19). Høyby (2002) hevder at erting ikke har en ondsinnet baktanke, men den som erter har et ønske om å være delaktig i en prosess. Selv om baktanken ikke er ond, så er det likevel en tanke bak handlingen (Kristensen, 2014:48). Roland & Vaaland (2003) hevder at gjentagende erting der motparten viser klare tegn på ubehag kan være mobbing (Kristensen, 2014:48).

Det som går igjen i definisjonene om mobbing er at det er gjentagende, det er negative handlinger, det er en eller flere mobbere, det er ubalanse i styrkeforholdet, og det er rettet mot et offer som ikke klarer å forsvare seg.

2.1.2 Mobbing i barnehagen

Mobbeatferd har i de siste tiårene fått stadig større oppmerksomhet internasjonalt både innenfor forskning og politikk. Det er innenfor skolesektoren at forskningen i stor grad har vært fokusert på, og det er bare unntaksvis blitt fokusert på i barnehagen (Bistrong mfl. 2016; Alsaker & Nägele 2008; Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger 2010 i Idsøe & Roland, 2017:13). I norske barnehager finner man ikke mye forskning på mobbing. Mobbing i barnehagen er et relativt nytt tema både innenfor forskning og som begrep i praksisfeltet. Likevel er det gjort noen undersøkelser. Alsaker (1997) har kommet fram til at barn som er

involvert i mobbing synes å øke med synkende alder ut i fra undersøkelsen som ble gjort. Mange av oss kan ha vondt for å tro at barn ned i tre – fireårsalderen kan stå for å systematisk trakassere andre barn. Dersom vi ser på tendensen som er avdekt på barneskolen, burde alarmklokkene ringe for ansatte i barnehagen (Pettersen, 1997:39). Slik gjengir Idsøe og Roland (2017:13) statistikk på mobbing:

De internasjonale studier som finnes, viser imidlertid frekvent mobbing blant barn i barnehagen. Man ser begynnende mobbeatferd fra tre- til seksårsalderen (Vlachou mfl. 2011, Repo Sajaniemi 2015), og om lag tre firedele av barna deltar i en form for angrep på andre barn (Hanish mfl. 2005 i Idsøe & Roland, 2017:13).

Videre hevder Idsøe og Roland (2017:14) at det er relativt hyppig med negative handlinger som dytting, ta leker, risting, biting, slag osv. i tidlig alder, spesielt fra 2-årsalderen og til om lag 4-årsalderen. I en rapport fra Winsvold og Gulbrandsen (2009) om «Kvalitet og kvantitet. Kvalitet i en barnehagesektor i sterk vekst» så kommer det fram at mobbing forekommer i barnehager i Norge. Det framkommer også i rapporten at flere barnehager bruker hjelpemidler som «Være sammen», «Steg for steg» og lignende for å motvirke mobbing (Idsøe & Roland, 2017:14).

En undersøkelse som ble gjennomført av Françoise D. Alsaker i Bergen i 1991, er trolig den første internasjonale innenfor mobbing i barnehagen. I denne undersøkelsen deltok 120 barn, derav 55 gutter og 65 jenter i alderen 5 ½ - 7 ½ år, fra 10 ulike barnehager. Resultatene ble noe problematisk da det bare var svarene angående fysisk aggresjon som kunne benyttes. Likevel fikk en klassifisert at 16,8% av barna kunne være potensielle mobbere og 10% av barna kunne være mobbeofre ut i fra analyseringen av aggresjon og aggressivitet. Statistikken kan dermed ikke klassifiseres som nøyaktig, men det viktigste er at det kom fram at aggressive handlinger foregår i barnehagen og kan sees på som mobbing (Alsaker, 1997:30-33).

Den andre undersøkelsen gjennomførte Alsaker (1997) i Sveits i 1996, der 20 førskolelærere ble intervjuet. Her kom det fram at det foregår både direkte og indirekte mobbing i barnehagen. Gruppene innenfor direkte mobbing er *fysisk mobbing*: slag, kloring etc., *verbal mobbing*: terging, latterliggjøring og kritisering av tegninger og utseende, og *direkte mobbehandling*: klar aggresjon og ødeleggelse av ting som tilhører offeret, at en tok bort

eller gjemte offerets ting, eller tvang og formynderi, er gruppene innenfor direkte mobbing. Innenfor indirekte mobbing forekommer utfrysning, avvising og tildeling av en rolle som ikke offeret ønsker. 15 av 20 førskolelærere mente at direkte mobbing var den som forekom hyppigst i barnehagen. Det kom frem av resultatene at 14 av 20 førskolelærere mente at det fantes typiske mobbeofre (Alsaker, 1997:30-37). Pettersen (1997) hevder barna som blir mobbet er ofte mer engstelige og usikre i alminneligheten. De tar oftere til gråten enn andre barn, og er mer engstelige og usikre barn. De har lav selvvurdering, føler seg dum og mislykket. Disse barna er ofte ensomme og venneløse. Det er sjelden at det går på ytre avvik (Pettersen, 1997:23). Midtsand et al. (2004) mener gjennom sine undersøkelser å anslå at mellom 10 – 20 % av barna opplever mobbing i barnehagen en gang i uka eller oftere, og om lag 6 – 8 % opplever mobbing som plagsomt og ubehagelig (Midtsand et al., 2004).

Det er noe uenigheter om det forekommer mobbing i barnehagen eller ikke, da en stiller spørsmål ved om barn mobber med en intensjon om å såre den andre parten. Er mobbing bevisste handlinger? Olweus (1992) sier i sin definisjon av mobbing at mobberen med hensikt påfører eller forsøker å påføre en annen person skade/ubehag. Midtsand et al. (2004) hevder at mobberen ikke har en bevisst og klar hensikt om å påføre noen noe vondt, da mobbingen kan være styrt av både bevisste og ubevisste krefter. Et fast kjennetegn som at mobberen har en negativ og ond hensikt, kan dermed ikke stemples til mobbing. Mobberne vet at de gjør noe galt, noe som kommer fram når de blir avslørt ved å bagatellisere, gå vekk eller gi andre skylden (Midtsand et al., 2004:18). Alsaker (2004) hevder at mobbing kan i større grad dreie seg om ubalanse i maktforholdet når barna blir eldre, og det oppstår et mønster der handlingene gjentas mot det samme barnet (Idsøe & Roland, 2017:14). Det at noen blir utestengt kan styrke fellesskapet og intimiteten til de barna som er inkludert i en gruppe. Samtidig så kan offeret for utestengingen få ubevist skylda for det som skjer, som igjen blir en sosial mobbing (Roland, 2014).

I mobbesituasjonene er det ofte barn som deltar passivt og aksepterer mobbingen, selv om de ikke tar initiativ til erting og plaging så er de medløpere som er i bakgrunn (Pettersen, 1997:22). Alsaker (1997:29-30) hevder at disse barnas passivitet gjør at mobberne vet at de ikke har noe å frykte fra dem, og dette oppmuntrer mobberen, som igjen fører til at mobbeatferden blir dobbelt så vellykket. Hos gutter som mobber finner en ofte kombinasjonen av fysisk styrke og et aggressivt atferdsmønster (Pettersen, 1997:22). Mobbeofrene blant guttene er ofte fysisk svakere enn resten og har en kombinasjon av engstelse, passivt reaksjonsmønster og fysisk svakhet (Pettersen, 1997:24).

Olweus (1992) hevder at direkte mobbing foregår i større grad blant guttene enn hos jentene. Hos guttene er det mer fysisk, men hos jentene blir det brukt mer utspekulerte og indirekte metoder som sladder og manipulering av vennsksapsrelasjoner. Denne definisjonen støtter Roland og Sørensen Vaaland (1996) som mener at guttene er mer utsatt enn jentene, og at det dreier seg i stor grad om fysisk plaging. Det jentene er mest utsatt for er utestenging (Midtsand et al., 2004:22). Roland (2014) støtter at utfrysing og utestenging er den formen for mobbing som er mest sentral for jenter. Dette kan forklares med at jentene stimuleres av intimitet i gruppa, mens guttene stimuleres mer av makten ved å skape avmakt (Roland, 2014:87).

Mobbeofrene har et betydelig dårligere selvbilde enn gjennomsnittet, noe som er kommet frem i flere undersøkelser i Norge og i utlandet (Arseneault et al., 2010, Björkqvist et al. 1982, Olweus 1974, O'Moore og Kirkham 2001 i Roland, 2014:50). Barn som utsettes for mobbeatferd kan vise symptomer som vondt i magen, vondt i hodet, føle seg triste/deprimerte eller være redd/engstelig (Brendgen mfl. 2005), og de kan nekte å dra til barnehagen eller nekte å være igjen i leveringssituasjonen (Idsøe & Roland, 2017:39-40). Barne- og familiedepartementet (2004) hevder i heftet «Mobbing i barnehagen» at barn som blir plaget av andre barn, eller av lite omtenkssomme voksne, får redusert livskvaliteten og kan utvikle negative mønster for samspill (Barne- og familiedepartementet, 2004:5). De barna med slike ‘‘vondt i magen’’-symptomer som gruver seg til å dra i barnehage eller skolen fordi de blir ekskludert, plaget og har mangel på mestring, skal ikke bli møtt med bortforklaringen som at mobbing ikke skjer i vår barnehage eller på vår skole. Det er en dobbel krenkelse dersom et barna som blir utsatt for mobbing ikke blir tatt på alvor (Rørnes, 2007:79).

2.2 Aggresjon

‘‘ Aggressivitet er et personlighetstrekk, mens aggresjon er selve atferden. Og mens personlighetstrekket er temmelig stabilt over tid, er atferden aggresjon svært avhengig av situasjonen, altså kontekstavhengig’’ (Dodge, 1991, Olweus 1993, Roland 2014, Salmivalli 2010 i Roland, 2015:21). Berkowitz (1993) hevder at sinne og aggresjon ikke er det samme og skiller mellom disse begrepene, på følgende måte: Aggresjonen handler om å ha et klart mål om å såre eller skade noen, mens sinne er en følelse barnet får uten å nødvendigvis ha et mål eller intensjon om å utføre handlingen. Han sier følgende om aggresjon: ‘‘ Aggression is any form of behavior that is intended to injure someone physically or psychologically.’’

(Berkowitz, 1993:3).

2.2.1 Proaktiv og reaktiv aggresjon

Roland (2014) skiller mellom to former for aggresjon – reaktiv og proaktiv. Dette er i tråd med det Kennedy-Behr, Rodger & Mickan (2013) hevder, om at fysisk og verbal aggresjon kan brytes ned til *proactive and reactive aggression*. De sier følgende: “ proactive refers to unprovoked aggression, that is, aggressive behavior for no apparent reason, and reactive refers to an aggressive reaction to aggressive behavior, for example hitting back.” (Kennedy-Behr et al., 2013:2832).

Reaktiv aggresjon er negative handlinger som er utløst av frustrasjon, nedverdiggelse eller lignende, der disse igjen skaper aggresjon. Frustrasjonen blir skapt når personen blir hindret i å nå ett mål, og det oppstår dermed en ubehagelig emosjon hos personene som for eksempel sinne eller raseri. Dette gjør at personens negative emosjon utløser handlingen om å skade den som står bak hindringen eller noen/noe annet (Roland, 2014:55-57). Som en ser i definisjonen til Kennedy-Behr et al. (2013) er reaktiv aggresjon en aggressiv reaksjon på den aggressive handlingen ved å for eksempel slå tilbake. Drugli (2013) hevder at barn med reaktiv aggresjon har en tendens til å oppfatte andres handlinger som fiendtlige, selv om det ikke var hensikten. Disse barna blir også sinte veldig lett og har vanskelig for å regulere sterke følelser (Drugli, 2013:47). Dodge (1991) hevder at det er en tett forbindelse mellom frustrasjon, nedverdiggelse, sinne og aggresjon, da disse er personavhengige. Navnet på dette personlighetstrekket blir dermed reaktiv aggresjon (Roland, 2014:57).

Proaktiv aggresjon eller instrumentell aggresjon kan være motivert av materielle eller sosiale belønninger (Dodge 1991, Størksen et al. 2011, Vaaland et al. 2011, Vitaro og Brendgen 2005 i Roland, 2014:57). Kennedy-Behr et al. (2013) hevder at proaktiv er uprovosert aggresjon, det vil si en aggressiv oppførsel uten en tilsynelatende grunn. Begrepet «proaktiv» forteller at personen selv tar initiativet til den aggressive handlingen (Roland, 2014:58). Drugli (2013) hevder at den proaktive aggresjonen blir benyttet av barn som har lært at aggresjon gir resultater i å oppnå det de ønsker. Barna føler mer tilfredsstillhet enn skyld over det de har gjort (Drugli, 2013:47). Makten over offeret er en viktig stimulans i proaktiv aggresjon (Dodge 1991, McClelland 1973, Roland & Idsøe 2001, Størksen et al. 2011, Vitaro og Brendgen 2005, i Roland, 2014:59). Det kan se ut som at fellesskapet blir styrket ved et felles angrep. Grunnen til dette er at man føler tilhørighet med de andre som er i gruppen, samtidig som en har en makt over offeret. En kan forutsi at de barna som plager andre har proaktiv

aggressivitet (Roland, 2014:59).

2.2.2 Mobbing og aggresjon i førskolealder

Barn i barnehagen er i en utviklingsperiode, der blant annet barnets kontroll over følelser og atferd blir etablert. I denne perioden utvikles evnen til å regulere sinne, håndtere frustrasjon og hvordan en lar være å responderer fysisk eller verbalt på negativ stimuli. Det er helt normalt at barn utviser vanskelig atferd og sinne av og til (Drugli, 2013:46). Ifølge Egger og Angold (2006) så er det to – og treåringer som har høyest nivå av aggresjon, og aggresjonsnivået vil synke etter denne aldersperioden. Tremblay (2010) hevder at den fysiske aggresjonen vil nå et høydepunkt ved fireårsalderen. Den åpne aggresjonen som f. eks fysisk aggresjon (slår, biter, dytter o.l.) og trassatferd, synker desto eldre barnet blir da barnet modnes og utvikler alternative reaksjonsmåter. Det som derimot øker med alderen er den skjulte aggresjonen som f. eks regelbrytende atferd og hærverk (Drugli, 2013:46-48).

Det stilles spørsmålstegn ved om sosiale interaksjoner betraktes som aggressive eller ikke, da det vanligvis styres av intensjon og lysten til å skade hos den enkelte. Studier har vist at barn tidlig i barndommen har en tendens til å engasjere seg hyppigere i fysisk aggresjon i motsetning til verbal aggresjon, men verbal aggresjon blir hyppigere desto eldre barna blir da barns kognitive og språklige ferdigheter modnes (Kennedy-Behr et al., 2013). Videre hevder Kennedy-Behr et al. (2013) at barn i barnehagen ikke har en like klar hensikt i likhet med barn på førskoletrinnet, da barna ikke er kognitivt i stand til å forstå virkningen av deres handlinger på andre. Det har vist seg ut i fra forskningen om aggresjon og mobbing at barn i alderen 4 til 6 år som ofte engasjerer seg i aggressiv atferd, ikke alltid gjenkjenner sin egen atferd som aggressiv og har en annen oppfatning av sine handlinger enn sine jevnaldrende (Kennedy-Behr et al.,2013).

Det er viktig med grensesetting og at man har tydelige voksne i arbeid med mobbing. Siden proaktiv atferd er lært, da mobberne har lært at det lønner seg å plage andre, så fordrer dette at personalet i barnehagen må være tydelige på hva som er bra atferd og hvilken atferd som ikke er ønsket. Det er ikke tilstrekkelig å bare ha fokus på den positive atferden, men også den negative, når en arbeider med mobbing (Roland 2007 i Kristensen, 2014:46). En normal reaksjon hos mennesker er blant annet sinne, men dersom barna ikke lærer seg å kontrollere sinne i henhold til sosialt aksepterte normer, vil de streve i samspill med andre og i verste fall bli sosialt ekskludert fra barna i samme aldersgruppe (Drugli, 2013:48).

2.3 Forebygging av mobbing i barnehagen

I rammeplan for barnehagen (2017) står det at barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap. Alle barn skal kunne oppleve og erfare at de er betydningsfulle for fellesskapet og ha et positivt samspill med barn og voksne (Kunnskapsdepartementet, 2017:22-23).

Barnehagen er, utom barnas hjem, den største arenaen for å skape en god sosialiseringssprosess og legget til rette for lek, danning og fellesskap. Det foregår viktige læringsprosesser i leken, og leken fremmer utvikling på sosiale områder. Vennskap og lek mellom barna gir både glede og nyttige erfaringer (Barna- og familiedepartementet, 2004:5).

For å utvikle positive vennerelasjoner og forebygge mobbeatferd, trenger barna å lære en rekke sosiale ferdigheter. Forebygging av mobbing bør betraktes som en naturlig del av den daglige pedagogikken framfor et eget program, da barna leker og praktiserer relasjonell kompetanse i samspill og lek med andre barn og voksne (Idsøe & Roland, 2017:58). Sosial og relasjonell kompetanse er en stor del av barnehagens plattform, men er også svært vesentlig som forebygging av mobbing og stoppe mobbing. Det å bygge opp sosial kompetanse for å være føre var, er like viktig som å stoppe mobbing når det har oppstått (Barne- og familiedepartementet, 2004:6).

Det er barnehagens oppgave å styrke barnas sosiale kompetanse, da det er en viktig forutsetning for å fungere godt sammen med andre, og fremme hvert enkelt barns sosiale ferdigheter som omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger (Kunnskapsdepartementet, 2017:22-23). Idsøe og Roland (2017) hevder at de ansatte i barnehagen må være gode modeller, slik at barna lærer å praktisere de ferdighetene som trengs for å skape gode vennskap, og forebygge negative handlinger og mobbing. Den sosiale kompetansen kan dermed framheves ved at de voksne er gode forbilder, en kan fortelle om det, spille rollespill, leke og ha andre aktiviteter som er tilpasset utviklingsnivå og de sosiale ferdighetene en ønsker å fremme (Idsøe & Roland, 2017:58). De ansatte i barnehagen er rollemodeller for barna, og bidrar gjennom sin egen væremåte å lære om sosiale ferdigheter til barna. Arbeidet med sosial kompetanse, voksenrollen og foreldresamarbeider er faktorer som belyses og løftes fram i arbeidet for å forebygge mot mobbing i barnehagen.

2.3.1 Sosial kompetanse og sosiale ferdigheter som forebygging

Det kan virke som at sosial kompetanse er en forebyggende vaksine i forhold til mobbing i barnehagen (Rørnes, 2007). Sosial kompetanse synes å være nyttig for å kunne forebygge mot mobbing i barnehagen (Kristensen, 2014:45). Pape (2006) mener at kunnskap, ferdigheter,

holdninger og motivasjon som vi trenger for å samhandle med andre mennesker, er det sosial kompetanse dreier seg om. Det dreier seg altså om «kunsten å omgås hverandre» (Pape, 2006:21). Det dreier seg også om evnen til å danne og vedlikeholde sosiale relasjoner, som fører til trivsel og utvikling (Drugli, 2013:122). Kvello (2013) hevder at sosial kompetanse har vist seg å være en viktig ressurs når man skal mestre stress og motgang, og unngå mobbing (Kvello, 2013:229). Det har også betydning for å skaffe seg venner og meste forandringer i det sosiale miljøet (Sandsleth, 2007:102).

Rammeplan for barnehagen (2017) poengterer at barnehagen skal ha en forebyggende funksjon og utjevne sosiale forskjeller. Samtidig så er sosiale kompetanse en viktig brikke ved å fremme hvert enkelt barns sosiale ferdigheter og legge opp til sosialt samspill med barn og voksne (Kunnskapsdepartementet, 2017). De fleste barnehager arbeider med sosial kompetanse, da sosial kompetanse ligger til grunn for arbeidet med å forebygge og bekjempe mobbing. Sosial kompetanse er uten tvil viktig å arbeide med i barnehagen for skape gode samfunnsborgere og god medmennesker (Kristensen, 2015:32). Kvello (2013) hevder at i det daglige tilegner barn seg samspill med andre, og utviklingen av sosial kompetanse er dermed sammenvevd med kvaliteten på lek, danning, oppdragelse og omsorg (Kvello, 2013:230).

Det er viktig å gjenkjenne følelser for å utvikle sosial kompetanse. De barna som fanger opp og forstår andre barns emosjonelle signaler, vil fungere bedre i sosiale relasjoner, enn de barna som ikke mestrer dette (Drugli, 2013:124). Effekten av å arbeide med sosial kompetanse som tiltak mot å forebygge mobbing stiller Olweus (2005) seg skeptisk til. Han mener at det er liten grunn til å tro at en aggressiv/negativ atferd som mobbing vil reduseres eller forsvinne ved å bruke tiltak som treningsprogrammer i sosial kompetanse (Kristensen, 2014:45). Sandsleth (2007) støtter ikke dette synet, og hevder at arbeidet med sosial kompetanse og ferdigheter er et av de mest virkningsfulle forebyggende tiltakene mot mobbing (Sandsleth, 2007:102).

Drugli (2013) hevder at det er viktig med gode relasjoner til jevnaldrende da dette er med på tilføre barna emosjonell og sosial støtte som er svært viktig for alle barn. Barna med atferdsvansker er i risikozonen for å ha lite tilgang på emosjonell og sosial støtte med jevnaldrende, noe som øker sjansen for at de får en alvorlig skjevutvikling. For å bli inkludert i lek og sosialt er det nødvendig å lære å utvikle selvkontroll, fleksibilitet og sosiale ferdigheter i relasjoner med jevnaldrende (Drugli, 2013:125). Resultatene fra studien til Camodeca, Caravita, & Coppola (2015) viser at barna som mobber ikke er i stand til å bygge konstruktive sosiale relasjoner på grunn av deres aggresjon, og har vanskelig for å interagere

positivt med jevnaldrende. Den sosiale angsten, skyheten og tilbaketrekkingen kan øke hos de barna som opplever sosial inkompetanse. Både «outsiderene», de som er tilstede for mobberen, og mobberen har begge lav sosial kompetanse (Camodeca, Caravita, & Coppola, 2015).

Lamer (2001) operasjonaliserer med fem ulike ferdighetsområder innenfor sosial kompetanse. Disse områdene er selvkontroll, selvhevdelse, empati, prososial atferd, og lek, glede & humor. Videre i denne oppgaven vil disse komponentene utdypes, og det blir knyttet til hvordan de ansatte i barnehagen kan arbeide med sosial kompetanse som en forebyggende faktor mot mobbing i barnehagen.

2.3.1.1 Selvkontroll

Selvkontroll er sentralt ved operasjonalisering av sosial kompetanse (Lamer, 2001:100). Pape (2006) hevder at det handler om å kunne holde tilbake litt av seg selv i samspill med andre barn, og å kunne styre aggresjon og sinne, og finne måter å reagere på uten å skade seg selv eller andre. Selv om avgjørelser ikke alltid er i overensstemmelse med egne ønsker, må en godta at avgjørelsene blir tatt (Pape, 2006:41-42). Lamer (2001) mener at barna må lære seg evnen til å vurdere, se alternativer og planlegge sin atferd, og ikke bare handle impulsivt. De må lære seg å sette sine egne ønsker og behov til side der situasjonen krever turtaking, kompromisser og felles avgjørelser. Barna må av og til vike fra egne krav, og tåle at andre har ønsker som ikke samsvarer med deres egne (Lamer, 2001:100). Rammeplan (2017) hevder at barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med egen kropp og utvikler bevissthet om sin egen og andres grenser. Gode vaner som tilegnes i barnehagealder, kan vare livet ut (Kunnskapsdepartementet 2017:49). Barn som mangler evne til selvkontroll kan ofte oppføre seg på en måte som skaper ubehag for de andre barna (Pape, 2006:42). Utvikling av selvkontroll og styring av aggresjon er nært knyttet til utviklingen av empati (Pape, 2006:43).

2.3.1.2 Selvhevdelse

Selvhevdelse handler om den delen av vår personlighet som gjør det mulig å komme i kontakt med andre mennesker (Pape, 2006). Det dreier seg om å være den man er, stå frem og ta initiativ til å komme i kontakt med andre mennesker, samt hevde egne meninger og rettigheter. Det handler om å stå imot gruppepress og protestere på noe en ikke vil (Pape, 2006:37-38). Barnets selvhevdelse handler om den evnen barna må ha for å kunne spørre om å få ta del i leken, spørre om hjelp, ta del av gruppen og fellesskapet, og i det heletatt kunne

uttrykke sine meninger. En barnegruppe er velfungerende når den består av både sterke og unike individer, for da kan gruppen åpne for at barna tør å selvhvede sine meninger og handlinger (Lamer, 2001:101). Rammeplan (2017) sier at barnas selvfølelse skal støttes, samtidig som de skal få hjelp til å mestre balansen mellom å ivareta deres egne behov, og ta hensyn til andres behov (Kunnskapsdepartementet, 2017:22-23). Barn som er selvhvedende i svært liten grad vil kunne oppleves som kjedelig. Barna vil derimot oppleves som egosentrisk og lite attraktiv å leke med, dersom de hevder seg i stor grad (Drugli, 2013:123). En må dermed finne en balansegang, og den voksne må gjøre barna oppmerksomme på konsekvenser av selvhvedelse, samt lære de positive strategier til selvhvedelse i barnehagen, da det har mye å si for barnets relasjoner og posisjonen i barnegruppa.

2.3.1.3 Empati

Empati er viktig for barna for å kunne forstå og respondere med omsorg på andres tanker og følelser (Idsøe & Roland, 2017). Empati handler om å lytte mer til andres følelser enn til sine egne. Det er viktig å være nær sine egne følelser, for å kunne sette seg inn i andre menneskers følelser (Kinge, 2014:55). Pape (2006) støtter også dette og hevder at en viktig faktor blir dermed å arbeide med empatiutvikling for å lære barna om egen følelser og følelsesuttrykk (Pape, 2006:46). Camodeca og Coppola (2016) har i sin forskning kommet fram til at det å forstå følelser fungerer som en beskyttende faktor i forholdet mellom samvittighet og mobbing, da sammenhengen mellom en svak tilegning av regler og mobbing, eller negativ atferd, er sterkt knyttet til de barna med dårlig følelsesforståelse. Ved å forstå følelser og få en bedre forståelse for andres ståsted, så kan en redusere og motvirke ulydighet, aggressiv atferd og mobbing (Camodeca & Coppola, 2016). Gibson mfl (2016) hevder at empati er en av de viktigste sosiale ferdighetene i forbindelse med mobbing. Barna som viser empati og har forståelse for empati, vil sette seg inn i andres tanker og følelser, og vil i mindre grad såre andre og sannsynligvis heller hjelpe de som utsettes for mobbing (Idsøe & Roland, 2017:60-61).

En forskning gjort av Belacchi og Farina (2010) kom fram til at følelsesforståelse gir barna bedre mulighet til å forstå og respondere på uvennlige sosiale situasjoner. En bedre forståelse av følelser fremmer dermed antagelsen om empatisk innblanding og prososiale roller. Det er funnet en sammenheng mellom lav emosjonell regulering og lav sosial kompetanse. En bedre forståelse for følelser vil hjelpe som forebygging, og utvikling av empati og prososial atferd hos barn med både normal og avvikene utvikling (Belacchi & Farina, 2010). Gjennom å

hjelpe barna til å forstå hvordan barn som utsettes for mobbing kan føle og oppleve det, og ved at de selv får oppleve det er å bli utsatt for mobbing, så kan mobbingen i stor grad forhindres (Idsøe & Roland, 2017:60). Som voksen må en dermed hjelpe barna med å fremme etiske verdier og normer, og bidra til at følelsene spiller på lag (Pape, 2006:49).

2.3.1.4 Prososiale handlinger

Prososial atferd og handlinger er nært knyttet til empati og handler om de handlingene som har til hensikt å være støttende, hjelpende eller til nytte for andre rundt deg (Pape, 2006:49). En bedre forståelse for andres følelses henger sammen med empati og prososial atferd. De barna som har stor evne til prososial atferd, har lettere for å få venner (Pape, 2006:54). Barry og Wentzel (2006) hevder at venner pleier å ligne på hverandre på hvor mye prososial atferd de utviser, samtidig så utspiller den prososiale atferden seg i større grad blant venner enn de som ikke er venner. Det kan se ut som at venner er sentralt for utvikling og forsterking av den prososiale atferden hos barna. Gjennom modellering kan det se ut som at barna lærer den prososiale atferden, da de observerer hverandre og vennskapet bidrar til å motivere hverandre for å utøve samme positive atferd (Drugli, 2013:127).

Pape (2006) hevder at målet med prososiale egenskapet hos barna er at de skal tilegne seg moralske normer og verdier knyttet til uegennyttige handlinger. Barna skal kunne utføre en handling for at de føler et moralsk ansvar, og ikke for at de skal få en belønning eller skryt. Likevel så kan et ønske om belønning hos førskolebarn være en positiv sosial handling (Pape, 2006:51). Ved å lære barna om prososiale ferdigheter, som å dele, vise empati og forståelse for andre barn, hjelpe andre, løse konflikter og inkludere andre, så kan de ansatte i barnehagen forebygge at mobbing oppstår eller eskalerer (Ostrov mfl. 2009 i Idsøe & Roland, 2017:58).

2.3.1.5 Vennskap, lek og glede

Leken er den viktigste læringsarenaen for barna, og den har stor betydning for barnas generelle utvikling, da spesielt med tanke på sosial kompetanse. I arbeidet med forebygging mot mobbing er også leken svært viktig (Idsøe & Roland, 2017:59). Lamer (2001) hevder at leken styres av barna selv og har skjulte regler. Disse reglene handler om enighet, gjensidighet og alternering. Enighet dreier seg om at man ikke fortsetter dersom den andre ønsker å slutte. Gjensidighet innebærer at man tilpasser seg hverandre i samspillet, og at alle er likeverdige. Alternering handler om turskifting og at ting går på omgang. Ved hjelp av disse faktorene i leken, utvikles samspillet og samarbeidet mellom barna. Barna oppnår også

glede gjennom leken, der de kan le og glede seg over det en gjør i samspillet med andre barn og voksne. Barna blir på denne måten kjent med seg selv og andre, og oppnår erfaringer som fremmer sosial kompetanse (Lamer, 2001:102).

I rammeplan for barnehagen (2017) står det at lek og vennskap har stor betydning for barnas trivsel og mestringfølelse. Leken står sentralt i barnas utvikling og læring, samt sosial og språklig samhandling med andre barn og voksne. Det er dermed viktig at personalet bidrar til at barna opplever glede, humor, spenning og et engasjement gjennom leken (Kunnskapsdepartementet, 2017:20). Leken er en viktig i operasjonaliseringen av sosialkompetanse, samt avgjørende for sosiale ferdigheter og samhandling med andre barn og voksne. I heftet ‘ Barns trivsel – voksnes ansvar’ står det at gjennom å skape vennskap vil barnet få følelsen av tilhørighet og deltakelse i fellesskapet, som bidrar til positiv selvfølelse. Det å føle tilhørighet til en gruppe er med på å gi trygge barn, og fremme sosial tilknytning til andre barn og voksne. En viktig faktor i sosialiseringprosessen og en forebyggende faktor for uheldig og negativ utvikling, er å skape vennskap og opprettholde dem (Utdanningsdirektoratet, 2012:15).

Det kan se ut som at selvhevdelse, selvkontroll, prososal atferd, empati og vennskap henger tett knyttet opp mot hverandre. Personalet må dermed ta initiativ til samspill mellom barna, at barna utvikler empati, samt inspirere barna til ulike typer lek og fremme et inkluderende miljø der alle barna får delta og oppleve glede i leken, og oppleve vennskap. Det er viktig at personalet observerer, analyserer, støtter, deltar i og beriker leken på barnas premisser. Personalet må støtte barna i å se situasjonen fra begge side, og samtidig støtte barna i å sette egne grenser, respekter andres grenser og finne en løsning i konflikter. Dersom det oppstår uheldige samspillsmønstre skal personalet veilede barna (Kunnskapsdepartementet, 2017:21-23).

2.3.2 Voksenrollen i relasjonsbygging

I barnehagen trenger man en trygg, tydelig og aktiv voksen som støtter det enkelte barns behov og tar hensyn til de sosiale prosessene i gruppa. Det krever en tydelig og demokratisk voksen der negative handlinger ikke får spillerom, og det krever en trygg voksen som støtter barna i de sosiale prosessene og som er tilstede (Midtsand et al., 2004:68-69). I rammeplan for barnehagen (2017) står det at personalet skal være tydelige rollemodeller og sikre god kvalitet i barnehagehverdagen. Personalet skal sikre barna gode relasjoner, vennskap,

danning, lek, læring, og at de får positive opplevelser i fellesskapet. I dette arbeidet ligger det nært knyttet til at personalet må bruke seg selv som ressurs (Kunnskapsdepartementet, 2017). De voksne i barnehagen har ansvaret for å forebygge og stoppe mobbing, noe de må ta på alvor, og tydelig vise at det er uakseptabelt dersom det oppstår (Barne- og familiedepartementet, 2004:15). Observasjon er et viktig pedagogisk verktøy for å få innblikk i barnas sosiale prosess, og for å kunne avdekke om mobbing skjer. Er det en umoden negativ handling eller er det blitt ett gjentakende handlingsmønster, dette sjekker man ved hjelp av observasjon (Idsøe & Roland, 2017:21). Samtidig så må man være oppmerksom på barnas trivsel og samspill, da det er nødvendig å være aktivt deltagende for å kunne gripe inn dersom det er nødvendig (Barne- og familiedepartementet, 2004:4).

En tydelig voksen og leder ligger knyttet til det autorative perspektivet som handler om kontroll og relasjon (Roland, 2014). Roland (2014) hevder at man bygger på tillit ved å bruke rasjonelle argumenter og omsorg for de man leder. Lederen må vise at positiv atferd er ønsket ved å rose dette, og vise at negativ atferd ikke er ønsket. Barna må ikke bare få støtte og anerkjennelse, men de må også få tydelig beskjed på hva som ikke er akseptert. Ved å være tydelig og ha gode relasjoner til barna vil grensettingen blir mer varig (Roland, 2014:102-108). Den autorative lederrollen vil dermed være en grunnleggende plattform når en skal håndtere negativ atferd og mobbing. Forskning viser at autorative voksne gir en best mulig tilpasning for barnet, der positive handlinger fremmes og negative handlinger blir redusert (Idsøe & Roland, 2017:81). Idsøe & Roland (2017) hevder i likhet med Roland (2014) at dersom mobbesituasjoner oppstår så må de voksne gripe inn og gi tydelig beskjed. Samtidig så må barna få hjelp og støtte til å finne prososiale tilnærminger til andre barn og hjelpe barna til å bygge relasjoner (Idsøe & Roland, 2017:81).

Kvillo (2013) hevder at barn med trygge tilknytningsrelasjoner er mer utforskende, fleksible og tillitsfulle når det kommer til lek og samhandling med andre barn og voksne. Broberg, Hagström og Broberg (2014) hevder at vi har hovedsakelig to tilknytningsstiler: utrygg og trygg tilknytning. Tilknytning handler om den relasjonen som skapes mellom barnet og den andre personen i barnets omgivelser. Tilknytning og trygge relasjoner er en viktig forutsetning for barna læring. Kvaliteten på tilknytningsrelasjonen avhenger av både den fysiske og følelsesmessige omsorgen overfor barnet. Den trygghetsfølelsen barna opplever skaper rom for at de tørr å utforske, engasjere seg og ta en del av leken og fellesskapet, da barnet vet at den voksne støtter og trøster dersom det oppstår ‘fare’ (Broberg, Hagström & Broberg, 2014).

Varme og nære relasjoner mellom barn og voksne i barnehagen er assosiert med positiv tilpasning på alle områder (Drugli, 2013:142). Selv om det er mange faktorer som kan påvirke utviklingen til barna, så er det kvaliteten på relasjonene som er av størst betydning (Kvelling, 2013:123). Lund (2014a) hevder at barna trenger voksne som hjelper de når de ikke mestrer å komme i lek og samspill med andre barn. I arbeidet med forebygging mot mobbing er relasjonen til den voksne sentralt for barna. Det handler om å se alle barna, og være en varm og tydelig voksen. Dersom barna vet at de voksne vil de godt og at de voksne tar ansvar, så vil barna også utvikle tillit til de voksne. Denne tilliten er med på å hjelpe barna til komme å si ifra dersom de utsettes for mobbing (Lund, 2014a:114-116). Gode fagfolk møter hele mennesket, og samhandler med andre som bidrar til å skape trygghet, tillit, åpenhet, respekt og anerkjennelse, og som fremmer selvstendighet og medvirkning (Røkenes & Hanssen, 2012:18). Som voksen i barnehagen er det dermed viktig å lytte til barna og møte hele mennesket.

Siden mobbing er kommet inn som et nytt element i rammeplan fra 2017, skaper dette et behov for endring- og læringsprosesser i personalet. Idsøe og Roland (2017) hevder at inkludering fremstår som en grunnleggende verdi, da mobbing er negative handlinger som motvirker inkludering. Nøkkelfaktor i arbeidet med å håndtere og forebygge mobbing, vil være å ha god kunnskap, god holdning og en felles forståelse blant de ansatte, som sikrer kvaliteten i arbeidet (Idsøe & Roland, 2017:78-79). Som rollemodell i barnehagen må man støtte og ta hensyn til det enkelte barn, samtidig som man skaper et trygt sted for vennskap og deltakelse i fellesskapet. Gjennom egen væremåte kan en lære barna å være gode rollemodeller og støtte de i deres sosiale ferdigheter (Utdanningsdirektoratet, 2012). Oudmayer (2017) mener at de voksne må være gode forbilder som må tenke over hva som sies rundt barn, og vente med utblåsing til en er alene. Som voksen bør man snakke positivt om foreldre, barn, lærere, trenere, naboer og andre mennesker. Det har sterk effekt på barna både hvis vi sier noe negativt og noe positivt om noen andre. Ved å snakke positivt om andre kan en være medvirkende i å forsterke relasjonene og etablere sannhet hos barna (Oudmayer, 2017:120-121).

2.3.3 Foreldresamarbeid

Et samarbeid handler om gjensidighet, noe som tilsier at både foreldre og de ansatte skal ta initiativ og bidra til regelmessig kontakt for å utveksle informasjon og begrunnelser.

Barnehageloven (2017, § 1) hevder at ‘‘ Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med

hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.” Rammeplan (2017) hevder at “ Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling. Barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldrene.” (Kunnskapsdepartementet, 2017:29). Det er dermed viktig å ha et samarbeid med hjemme, for å på størst mulig måte fremme sosial kompetanse og forebygge mot mobbing.

For å lykkes med sosialiseringen, bør primær- og sekundærsosialisering være i samsvar til en viss grad. Imsen (2016) hevder at primærsosialisering er den første oppdragelsen og påvirkningen et menneske gjennomgår i barndommen. Denne sosialiseringen foregår i hjemmet og i nærmiljøet, og det gjør individet til et samfunnsmedlem. Sekundærsosialisering er en senere påvirkning som styrer et allerede sosialisert individ inn i nye områder av samfunnet (Berger og Luckmann, 2000 i Imsen, 2016:249). En kan derfor ta i betraktning at skolen og barnehagens oppdragelse og opplæring er en form for sekundærsosialisering, som legger seg oppå primærsosialiseringen. Dersom skolen eller barnehagen ikke samsvarer med primærkulturen, og føles for fjernt for barna, vil dette redusere sjansen for at barnehagens oppdragelse og læring blir en del av barnets identitet (Imsen, 2016:374). Det er dermed viktig å skape et godt samarbeid med foreldrene, for at primær- og sekundærsosialiseringen bør være noe i samsvar for å at sosialiseringen skal lykkes for barnet. Et godt samarbeid skapes gjennom å bli godt kjent med foreldrene (Rørnes, 2007:43). Personalets personlige og pedagogiske forutsetninger påvirker møtet med foreldrene (Sveen, 2013:282), og det er viktig å bygge tillitt for at forebyggingen av mobbing skal forsterkes (Rørnes, 2007). Gjennom å gi foreldrene små glimt av barnets hverdag i barnehagen med vekt på hva barnet mestrer, så kan pedagogen bygge tillitt til foreldrene. Det er de ansattes ansvar å gi foreldrene trygghet for at barnet deres blir sett og ivaretatt på en god måte. Tilliten er også et viktig utgangspunkt for å kunne gå i dialog med foreldrene om temaet om at barnets atferd ikke er god i forhold til andre barn. Hente- og bringesituasjonen i barnehagen gir også en god anledning for relasjonsbygging til foreldrene (Rørnes, 2007:43). Foreldresamarbeidet kan bli vanskelig dersom det rettes for mye fokus på den negative atferden (Webster-Stratton 2005 i Drugli, 2013:145). Foreldrene kan føle seg maktesløse og kan dermed ta større avstand. Det er dermed viktig å finne alternative arbeidsformer, da fokuset er på barnet og hvordan barnet får det bedre (Drugli, 2013:145). Foreldrene skal føle at barnehagen støtter deres oppdrageransvar. Barnehagen skal samtidig utvikle arbeidsformer som får frem foreldrenes

syn på sosial kompetanse, noe som kan være med på å forebygge mot mobbing på hjemmebane. Foreldrene er en viktig støttespiller både innenfor og utenfor barnehagen (Midtsand et al., 2004:85).

3. METODISK TILNÆRMING

I denne delen vil det bli gjort rede for den metoden som er tatt i bruk, valg som er blitt gjort og gjennomføringen av metoden. Kvale & Brinkmann (2015:140) hevder at ordet metode betyr veien til målet. I denne studien ble fire pedagoger i ulike barnehager intervjuet der målet var å undersøke og få fram pedagogenes perspektiv på mobbebegrepet, samt hvordan mobbing i barnehagen kan forebygges. Kapitlet innledes med en presentasjon av metoden som er valgt, for så å presentere det vitenskapsteoretiske grunnlaget som inneholder både en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. Videre så blir forskningsintervjuet presentert, der det er det semistrukturerte intervjuet som er blitt benyttet i denne studien. Deretter blir det gjort rede for valget som er gjort av utvalget, samt gjennomføringen av datainnsamlingen. Videre blir bearbeidingen(transkripsjonen) og tolkningen(analysen), samt validitet, reliabilitet og generalisering presentert. Avslutningsvis blir studiens mulige feilkilder vurdert.

3.1 Valg av metode

Den samfunnsvitenskapelige metoden består av kvantitativ og kvalitativ metode. Ved kvalitativ metode søker man etter å gå i dybden og vektlegger betydning, mens ved kvantitativ metode så vektlegges utbredelse og antall. Kvantitative studier kan omfatte store utvalg, mens kvalitative studien kan få mye informasjon fra et lite utvalg (Thagaard, 2009:17).

Johannessen, Tufte, & Christoffersen (2010:74) hevder at man må vurdere metodevalget og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres, ut i fra tidsdimensjonen på prosjektet.

Valget for hvilken forskningsmetode som er brukt i denne oppgaven er med utgangspunkt i min problemstilling: *Hvordan oppfatter fire pedagogiske ledere mobbebegrepet, og hvordan kan mobbing i barnehagen forebygges?*

For å få svar på dette ble det valgt en kvalitativ metode. Dette med grunnlag for at prosjektet ikke er ute etter å få frem mengden eller noen statistikk om mobbing, men ønsker å søke i dybden om temaet. Gjennom intervju med informantene vil en kunne gå i dybden å få fram deres oppfatning, kunnskap og bevissthet omkring temaet mobbing og forebygging mot mobbing. Kvale & Brinkmann (2015:20) hevder at kvalitativ forskning har som mål å forstå verden sett fra intervjupersonenes side. Her får man frem betydningen av informantenes erfaringer og en får avdekt deres opplevelser. Det er dermed mest gunstig med en kvalitativ metode i denne oppgaven.

3.2 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Det er brukt både en fenomenologisk og hermeneutisk tilnæringsmåte for å få frem pedagogenes tanker, beskrivelser, refleksjoner og erfaringer om temaet mobbing i barnehagen. Fenomenologer er interessert i å illustrere hvordan mennesker opplever fenomener i sin livsverden, mens hermeneutikere er opptatt av fortolkningen av mening (Kvale & Brinkmann, 2015:33).

Fenomenologisk tilnærming er utbredt i kvalitativ forskning (Kvale & Brinkmann, 2015:44). Fenomenologi er et begrep som handler om interessen for å forstå sosiale fenomener sett fra informantenes perspektiv og beskrive verden sett fra informantenes ståsted (Kvale & Brinkmann, 2015:45). Johannessen et al. (2010:82) hevder at forskeren forsøker å forstå meningen med et fenomen (handling eller ytring) sett gjennom informantenes øyne. Det fenomenologi bygger på er en underliggende antakelse om realiteten er slik folk oppfatter at den er (Kvale 1997:40 i Thagaard, 2009:38). Før forskningsprosessen startet var det ingen, heller ikke forskeren, som visste hva som kom til å komme fram av data, eller hvordan det ferdige resultatet ble. Denne prosessen baserer seg på å få fram informantenes meninger og erfaringer. Intervjuguiden ble ikke like åpen som planlagt, og som følge av det ble ikke studien så fenomenologisk som ønsket. Intervjuguiden ble derimot åpen i den forstand at det ble tilføyet oppfølgerspørsmål underveis. Oppfølgerspørsmål ble stilt da det dukket opp noe interessant som vekket nysgjerrigheten, for å vite mer om akkurat dette, og for å utdype mer om et tema.

Hermeneutikk er også sentralt i kvalitativ forskning ved at den tolker menneskers handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende. Hermeneutikken kan tolkes på flere nivåer, da det ikke finnes en egentlig sannhet. Målet er å få en forståelse for meningen i teksten. Det er her forskeren må ha fokus på hva teksten formidler (Thagaard, 2009:39). Et viktig prinsipp i hermeneutikken er at meningen av det som blir sagt bare er forståelig i den sammenhengen det vi studerer er en del av (Thagaard, 2009:39). Hermeneutisk sirkel er ett prinsipp innenfor fortolkningen. Den hermeneutiske sirkelen handler om en veksling mellom å forstå ut fra deler, og ut fra helheten. Vi ser delene ut fra helheten og helheten ut fra delen. Dette åpner for en dypere forståelse av meningen (Kvale & Brinkmann, 2015:237). Johannessen et al (2010:364-365) sier at tolkningen er i stadig bevegelse mellom det som skal tolkes og konteksten, samt forskerens egen forståelse. Her kan min utdanningsbakgrunn som førskolelærer og spesialpedagog påvirke hvordan datamaterialet blir tolket. Samtidig så vil kjennskap til yrket og barnehagehverdagen påvirke

tolkningen og analyseringen av intervjuene.

3.3 Kvalitativt forskningsintervju

Kvalitativt forskningsintervju er en samtale med en viss struktur og hensikt (Kvale & Brinkmann, 2015:22). Karakteristisk er at forskeren etablerer en direkte kontakt med personene som intervjues (Thagaard, 2009:13). Formålet er å komme nær innpå personer i den målgruppen som en ønsker å få vite noe om (Johannessen et al., 2010:103). Kvale & Brinkmann (2015) hevder at det kvalitative forskningsintervjuets hensikt er å forstå sider ved intervjupersonens dagligliv, fra hans eller hennes eget perspektiv. Ved et intervju har informantene en større mulighet til å uttrykke seg enn ved et strukturert spørreskjema. En har dermed en bedre mulighet til å få fram intervjupersonenes oppfatninger og erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2015:42).

Forskningsintervjuets åpne struktur er både en fordel og en ulempe ved en intervjuundersøkelse. Det finnes ingen standardprosedyrer eller regler for utførelsen av et forskningsintervju, men det skal imidlertid velges enkelte tilnærminger ved de forskjellige trinnene i en intervjuundersøkelse. Formålet er å sette forskeren i stand til å ta gjennomtenkte beslutninger om metode, som er basert på temaet for undersøkelsen, de foreliggende metodologiske valgmulighetene, etiske implikasjoner og valgenes forventede konsekvenser for intervjuprosjektet som helhet (Kvale & Brinkmann, 2015:134). I dette prosjektet er de syv stadiene til Kvale & Brinkmann (2015:137) benyttet til støtte. I tillegg er det benyttet Tjora (2013) sin «Stegvis-deduktiv induktiv metode» ved analyseringen, som vil bli presentert i kapittel 3.4.4. De syv stadiene i intervjuundersøkelsen er:

Tematisering: Formålet med undersøkelsen blir kartlagt og avklart. I denne oppgaven er formålet å få frem pedagogenes syn på mobbebegrepet og forebygging i barnehagen.

Planlegging: Her ble studien planlagt og alle syv stadiene ble tatt hensyn til før intervjuene. Dette med tanke på innhenting av kunnskap og moralske implikasjoner.

Intervjuing: Intervjuene ble gjennomført med en designet intervjuguide og med en reflektert tilnærming til kunnskapen som søkes, samt hensyn til menneskelige relasjoner.

Transkribering: Intervjuet som blir tatt opp på lydopptak blir transkribert fra tale til tekst og klargjort for analyse.

Analysering: Analysemetode blir bestemt i samsvar med formålet og intervjumaterialets natur.

Verifisering: Intervjufunnenes reliabilitet(pålitelighet), validitet(gyldighet) og generaliserbarhet blir undersøkt her. Hvor pålitelige er resultatene og undersøker intervjuet det den skal undersøke?

Rapportering: Undersøkelsens vitenskapelige kriterier og etiske sider tas hensyn til, noe som resulterer i at undersøkelsesfunnene og metodebruken blir til et lesbart produkt.

3.3.1 Semistrukturert intervju

Det finnes få forhåndsstrukturerte eller standardiserte prosedyrer for hvordan et intervju skal gjennomføres, så mange beslutninger må gjøres underveis i intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2015:35). Mellom det ustrukturerte og det åpne intervjuet, finner vi det semistrukturert intervjuet eller delvis strukturert intervju (Johannessen et al., 2010:139). Når temaer skal forstås ut i fra intervjupersonenes perspektiver blir det brukt et semistrukturert intervju. Her blir det da søkt om informasjon ut i fra informantenes livsverden og deres meninger med det som blir spurt om. Denne samtalen ligger nært knyttet til den dagligdage talen, men har et klart formål. Det er verken en åpen samtale eller et lukket spørreskjema (Kvale & Brinkmann, 2015:46). Johannessen et al (2010:137) hevder at spørsmål, temaer og rekkefølgen på spørsmålene kan variere i det semistrukturerte intervjuet, men man har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt. Dermed kan forskeren bevege seg fram og tilbake i intervjuguiden underveis i intervjuet.

3.4 Forskningsprosessen

Før datainnsamlingen startet, ble det sendt en presentasjon av prosjektet til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) for godkjenning. Denne presentasjonen inneholdt tema, problemstilling, samt intervjuguide og informasjonsskriv som skulle sendes til deltakerne. Etter at tilbakemeldingen om at prosjektet var meldepliktig og godkjent (Se vedlegg 1), så begynte prosessen med utvelgelse og utsending av informasjonsskriv.

Informasjonsskrivet som ble utformet, med utgangspunkt i NSD sin veiledende mal, var med hensikt for at informantene skulle få ett innblikk i hva studien omhandlet (Se vedlegg 2). I tillegg ble det presisert at det var frivillig å delta, og at en til enhver tid kunne trekke seg fra forskningen. Det ble også tydeliggjort at det var anonymt og at alle personopplysningen ville

blir behandlet konfidensielt. Etter at utvelgelsen var klargjort, ble informasjonsskrivet med samtykke sendt ut. Hovedregelen er at en må innhente samtykke. Samtykket til deltakelse må være frivillig, uttrykkelig og informert for at det skal være gyldig (NSD, 2017).

Intervjuguiden ble gitt ut i forkant av intervjuet. Noen valgte å se på den før intervjuet, mens andre presiserte ved intervjuets start at de ikke hadde hatt tid til å se på den. Intervjuguiden ble sendt i forkant for at informantene kunne tenke gjennom på forhånd deres synspunkter og erfaringer, da prosjektet ikke er ute etter å straffe eller personlig gå innpå pedagogenes bevissthet og arbeidsmåte. Til de som ikke leste intervjuguiden så ville svarene blir mer spontane og kanskje ikke like fullt preget av hvilke svar de tror forskeren ønsker under intervjuet.

3.4.1 Utvalg

Kvalitative metoder kjennetegnes ved at vi forsøker å få samlet inn mye informasjon (data) fra et begrenset antall personer (informanter). Det kan ofte være vanskelig å avgjøre hva som vil være nok intervjuer, men størrelsen på utvalget avhenger av problemstillingen og måten det blir samlet inn på (Johannessen et al., 2010:103). Med tanke på at dette er en studentstudie, samt tidsperspektivet på oppgaven, så er størrelsen på utvalget i denne oppgaven håndterlig. Størrelsen er også tilstrekkelig med tanke på å få belyst problemstillingen, samtidig som det ikke er større enn at det muliggjør dyptpløyende analyser (Thagaard, 2009:60). Dersom en har for lite utvalg, er det vanskelig å generalisere og umulig å teste hypoteser om forskjellene mellom grupper. Men hvis man derimot har ett for stort utvalg, så vil det være vanskelig å få tid til å foreta en dyptgående analyse av intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2015:148).

I dette forskningsprosjektet ble det gjort et strategisk utvalg av informantene. Thagaard (2009:55) hevder at et strategisk utvalgt vil si at informanter velges ut i fra egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver. Her ble det valgt ut fire pedagogiske ledere som alle oppfylte kravene.

Kriteriet for å kunne delta i denne studien var at informantene hadde førskole-/barnehagelærerutdanning, og at de skulle være ansatt som pedagogisk leder i barnehagen. For å finne informanter som oppfylte disse kriteriene ble det trukket ut tilfeldige barnehager fra oversikten over alle private og kommunale barnehager i kommunen. Deretter ble det sendt ut mail til barnehagene, der prosjektet ble presentert og de fikk spørsmål om de hadde noen

pedagogiske ledere som kunne tenke seg å stille til intervju. Deretter ble informasjonsskriv og samtykkeerklæring sendt til de fire pedagogiske lederne som kunne tenke seg å stille.

Noen barnehager ga ikke tilbakemelding og noen ga tilbakemelding om at det ikke passet i dette tidsrommet. Det kan være flere grunner til at det ikke ble gitt noen tilbakemelding. Vi vet at mobbing er et omstridt og diskutert tema som kan være utfordrende å prate om, samtidig som at mange mener at det ikke hører hjemme blant barn i barnehagen. Samtidig så er barnehagehverdagen hektisk og fylt med arbeidsoppgaver, rutiner og planer, som kan gjøre det problematisk å delta i studien.

3.4.2 Informasjonsbrev og intervjuguide

Som nevnt tidligere, så ble det sendt ut ett informasjonsbrev til de som ønsket å delta. Her ble det forklart kort hva prosjektet går ut på, tema, problemstilling, formålet, konfidensialitet og anonymitet. Det ble informert om at intervjuene ville bli tatt opp som lydopptak, og at det som ble tatt opp på lydopptaket ville bli behandlet konfidensielt, anonymisert ved transkribering og alt av personopplysninger vil bli slettet ved prosjektets slutt. Vedkommende som ønsker å delta skal gi uttrykk for et informert og frivillig samtykke til å delta i studien, og kan på hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg uten å begrunne det og uten noe ubehag eller negative konsekvenser (Johannessen et al.,2010:91). Det fulgte også med en samtykkeerklæring der dette ble forklart, som informanten måtte skrive under på dersom det var ønskelig å delta i studien.

Etter at samtykkeerklæringen var underskrevet ble det gjort avtale om tidspunkt og sted med informantene. I forkant av intervjuene ble det utarbeidet en semistrukturert intervjuguide (Se vedlegg 3). Intervjuguiden består av spørsmål som gir en ramme for intervjuet, men som også er relativt åpne. Fordelen med dette er at det gir muligheten til oppfølgingsspørsmål, der en kan spørre om informanten kan utdype mer, gi eksempel eller lignende. Noen informanter ga lite utfyllende svar, og da ble det behov for å stille flere oppfølgingsspørsmål for å få vite mer. Samtidig så er det viktig å kunne intervjuguiden godt og være fleksibel på rekkefølgen. Noen av deltakerne snakket seg innpå et tema, og da er det viktig å være våken og følge med at en får alle spørsmålene besvart. I forkant av intervjuet ble intervjuguiden sendt ut. Dette var for at informantene skulle få tenke gjennom hvordan barnehagen arbeider, og føle seg litt forberedt, da jeg var ute etter å høre hvordan de arbeider og ikke for å "straffe" de på noe sett og vis.

3.4.3 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidssted. Det ble benyttet et gruppe- eller møterom slik at intervjuene kunne foregå uten noen forstyrrelser eller avbrytelser.

Tidsomfanget på intervjuene varierte litt ut i fra hvor mye som ble sagt, men de fire intervjuene varte fra tretti minutter til i underkant av en time.

Ved intervjuets start ble det igjen informert om, slik som i informasjonsbrevet, at informanten kunne trekke seg når som helst. Det ble også tatt lydopptak, noe som ble informert om både i informasjonsskrivet og før intervjuets start. Ved bruk av lydopptak får en med seg alt som blir sagt, samtidig som en kan konsentrere seg om det informanten sier, sørge for god kommunikasjon og be om utdypning der det trengs (Tjora, 2013:137). En får også med ordbruk, tonefall, pauser og liknende som en kan gå tilbake å høre på flere ganger (Kvale & Brinkmann, 2015:205).

Ved intervjuets slutt ble det gjort en oppsummering og åpnet for at informanten kunne fortelle fritt. Her kunne informantene fortelle noe de ikke følte de hadde fått sagt eller dersom de ønsket å tilføye noe. Det ble også gitt mulighet for å endre på noe som hadde blitt sagt, dersom det var ønskelig – noe som ikke ble gjort hos noen av informantene.

Intervjusituasjonen ble avsluttet med å takke for at de stilte til intervju, samtidig som de fikk spørsmål om jeg eventuelt kunne kontakte de ved spørsmål – noe de samtykket til.

3.4.4 Transkripsjon og analyse av data

Etter at intervjuene var gjennomført ble de transkribert. Transkribering betyr å at en oversetter fra talespråk til skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2015:205). Ved hjelp av lydopptak som ble hørt flere ganger, ble transkripsjonen gjort så nøyaktig som mulig. Det finnes ingen konkrete standardsvar på spørsmål om hvor nøyaktig man skal være i transkripsjonen med tanke på å notere ned alle "eh"-er og lignende, samt pauser, latter og sukk, eller om man i det heletatt trenger å notere slike følelsesuttrykk i transkripsjonen (Kvale & Brinkmann, 2015:208). I transkripsjonen ble det tatt med alt av pauser og nølende ord som "hmm" og "eeehm". Dette var for å kunne gjengi så nøyaktig som mulig det som ble sagt i intervjuet.

Ved å transkribere forsvinner informantenes kroppsspråk, noe som gjør at en nøyaktig transkripsjon er viktig. Alle intervjuene er blitt oversatt til bokmål, for å bevare anonymiteten til informantene. Ulempen med dette er at man mister informantenes personlige språk og ord. Siden denne oppgaven ikke har fokus på språk og uttrykk, men beskrivelser og erfaringer knyttet til mobbing og forebygging, så er denne måten hensiktsmessig i denne oppgaven.

Gjennom å transkribere får man en bedre egnet struktur og oversikt for analysering, og en får dermed en begynnelse på analysen (Kvale & Brinkmann, 2015:206). Tjora (2013) hevder at analysen har som mål å gi leserne muligheten til å få økt kunnskap om området det er blitt forsket på, uten å selv måtte gå gjennom dataene som er registrert. I analysen vektlegges det å finne mening i informantenes utsagn sett fra deres ståsted og med utgangspunkt i både fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. Analyseringen ble inspirert av Tjora (2013) sin stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI) med fokus på koding og kategorier (Tjora, 2013:175). Koding og kategorisering av intervjuuttalelser er den vanligste formen for dataanalyse (Kvale & Brinkmann, 2015:226). Tjora (2013) hevder at koding er ord og uttrykk som beskriver et mindre avsnitt av datamaterialet. Målet er å utvikle tekstmære og induktive koder fra datamaterialet og ikke teori. Hvor mange koder man ender opp med avhenger av hvor detaljert man lager dem (Tjora, 2013:179). I denne kodingsprosessen ble det til 160 tekstmære koder i første omgang, og disse kodene ble strukturert og kortet ned til 13 stykker, før en startet kategoriseringen. Videre hevder Tjora (2013:185) at kategorisering vil si å sette alle kodene som er relevante for problemstillingen i grupper. Kodene ble dermed satt inn i en systematisk kategorisering, der et større antall koder ble utelatt da det er problemstillingen som avgjør hva som er relevant. Kategoriene dannet utgangspunktet for hovedkategoriene i resultat og drøftingsdelen. Disse hovedkategoriene er:

- Forståelsen og bevisstheten av mobbing
- Forebygging gjennom sosial kompetanse og sosiale ferdigheter
- Voksenrollen

Informantenes utsagn vil bli drøftet i resultat- og drøftingskapitlet opp mot relevant teori som er presentert i teorikapitlet. Teorikapitlet ble skrevet delvis etter at analyseringen var ferdig, for å kunne få så relevant teori som mulig opp mot det som kom fram i intervjuene. I resultat og drøftingsdelen vil også ulikheter og likheter komme fram i lyset og drøftes. Drøftingen vil knyttes opp mot oppgavens problemstilling.

3.4.5 Etiske retningslinjer

Kvale & Brinkmann (2015:35) hevder at de etiske problemene gjennomsyrrer forskningsintervjuet. En må derfor ta hensyn til de etiske problemene gjennom hele forskningsprosessen. Mobbing kan være et sårbart og utfordrende tema å snakke om, så en bør trå varsomt og ikke være ute etter å "ta" informantene på noe, noe som heller ikke var hensikten i denne studien. Dette var noe som ble gjennomtenkt da intervjuguiden ble designet.

Som nevnt tidligere ble det i forkant av intervjuet gitt informasjon om prosjektet til informantene. Det ble innhentet et informert samtykke der deltakerne gav samtykke til at de deltok frivillig, og at de kunne trekke seg på hvilket som helst tidspunkt uten å begrunne det eller få konsekvenser for det (Johannessen et al., 2010:91). Det er viktig å avtale og informere deltakerne om hvordan informasjonen skal benyttes og publiseres før man begynner (Kvale & Brinkmann, 2015:300). Det ble presisert at all informasjon ville bli behandlet konfidensielt der informantene og barnehagen ville bli anonymisert og informasjonen som ble gitt i intervjuet bare ville bli brukt til denne oppgaven (Johannessen et al., 2010:96-97). Konfidensialitet innebærer at informasjon og private data som identifiserer deltakerne ikke blir avslørt (Kvale & Brinkmann, 2015:106).

Kvale & Brinkmann (2015:95) hevder at intervjuundersøkelsen er en moralsk undersøkelse. Ved en slik undersøkelse preger den sosiale relasjonen mellom intervjuer og intervjupersonene, det som kommer fram i intervjuet av kunnskap. Det er dermed viktig, for å skape enn god relasjon, at forskeren gir rom for at intervjupersonene kan snakke fritt og trygt gjennom intervjuet. Dette krever en balanse mellom forskerens ønske om å innhente interessant kunnskap, samt respekt for intervjupersonenes integritet etisk sett (Kvale & Brinkmann, 2015:35). For å kunne lykkes med intervjuene ble det derfor lagt vekt på å være åpen, lyttende, oppmerksom, ydmyk og interessert i det intervjupersonene sa under intervjuet.

En bruker ofte fiktive navn og endrer personenes kjennetegn i den publiserte rapporten for å beskytte intervjupersonenes privatliv (Kvale & Brinkmann, 2015:300). I denne oppgaven har informantene fått fiktive navn og er presentert som pedagog Ane, pedagog Brit, pedagog Cecilie og pedagog Dina.

3.5 Kvalitetskriterier

Det er et krav om kvalitetssikring av forskning i vitenskapen (Thagaard, 2009). Indikatorene på kvalitet i kvalitativ forskning er reliabilitet (pålitelighet), validitet (gyldighet) og generaliserbarhet (Tjora, 2013:202). Disse tre kvalitetskriteriene vurderer denne forskningsprosessen. Det finnes ingen entydige kvalitetskriterier for forskningsintervjuet, da forskeren har en viktig rolle i intervjuet. Her handler det om mestring av spørretekniker, kunnskap om temaet, sensitiv i relasjonen med informant og bevissthet om etiske aspekter (Kvale & Brinkmann, 2015:203).

3.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler om forskningens pålitelighet. En må tenke over om datamaterialet, analysen og resultatene i undersøkelsen er påvirket av personlige, politiske eller andre faktorer hos forskeren (Tjora, 2013:203-204). Målet med oppgaven var å få fram pedagogenes tanker og erfaringer om mobbebegrepet og forebygging i barnehagen da jeg hadde liten kunnskap om dette temaet og om hvordan mobbing blir håndtert. Samtidig ble det interessant å finne ut av om pedagogene mener det forekommer mobbing i barnehagen.

Bruk av lydopptak gjør det mulig for forskeren å bruke direkte sitater slik informanten har lagt det fram, noe som øker påliteligheten da informantens stemme blir synliggjort hos leseren (Tjora, 2013:205). Det stilles spørsmålsteget til om en annen forsker hadde kommet fram til samme svar ved å bruke en annen metode (Thagaard, 2009:198). I følge Kvale & Brinkmann (2015:276) handler det om intervjupersonene hadde kommet til å endret sine svar i et intervju med en annen forsker. Her har forskerens påvirkning på datamaterialet med ledende spørsmål innvirkning. Johannessen et al (2010:229) hevder at det er samtalen som styrer datainnsamlingen og forskeren bruker seg selv som instrument der ingen kan tolke på samme måte eller har lik erfaringsbakgrunn. Det vil dermed være vanskelig for en annen forsker å kopiere en annen forskers arbeid innenfor kvalitativ metode, også med tanke på at man ikke bruker strukturerte datainnsamlingsteknikker. Siden oppgaven er ute etter pedagogene sine meninger og synspunkter er det klart at dersom undersøkelsen har blitt gjennomført igjen noen år fram i tid så er det ikke sikkert en har fått samme svar som nå. Dette har sammenheng med at deres meninger, synspunkter og erfaringer kan endre seg over tid. En styrke for påliteligheten er derfor at utvalget er nøye beskrevet, for å vite hvilke informanter som er benyttet. Beskrivelsen av utvalget er gjort i begynnelsen av resultat- og drøftingskapitlet.

I metodekapitlet er det gjort så nøye beskrivelser som mulig om bakgrunn, formålet, metodevalg og hele forskningsprosessen. Dette er også med på å styrke påliteligheten til denne oppgaven.

3.5.2 Validitet

Validitet handler om gyldigheten knyttet til datamaterialet (Thagaard, 2009:201). Det handler om i hvilken grad fremgangsmåten som er brukt og funnene en er kommet frem til, reflekterer formålet med undersøkelsen og representerer virkeligheten (Johannessen et al., 2010: 230). Innenfor kvalitativ metode handler validitet om styrken i et utsagt som er kommet fram i våre

funn, sammenlignet med andres funn. En må bevisst forholde seg til teorier og tidligere forskning innenfor samme tema og/eller metode for å kunne sammenligne (Tjora, 2013:206).

Validering hører ikke til en spesiell undersøkelsesfase, men den er bygget inn i selve forskningsprosessen. For å sjekke gyldigheten må en undersøke feilkildene (Kvale & Brinkmann, 2015:279). Tjora (2013:207) hevder at gyldigheten styrkes ved å være åpne om hvordan en gjennomfører forskningen og redegjør for valgene som tas. Dette gjør man ved hjelp av de syv fasene i en intervjuundersøkelse som er beskrevet tidligere i kapittel 3.3. Her ser man og vurderer om fasene er fornuftige og forsvarlige, og støtter opp forskerens konklusjoner (Kvale & Brinkmann, 2015: 278). Kvale & Brinkmann (2015) hevder at i planleggingen bør det produseres kunnskap som er fordelaktig for informantene og minimaliserer skadelige konsekvenser. Her er det et ønske om å øke bevisstheten om temaet mobbing i barnehagen, samtidig som intervjuet ikke er ute etter å straffe noen. I intervjuingen handler det om informantenes troverdighet og intervjuets kvalitet. En bør stille åpne spørsmål, og oppfølgingsspørsmål dersom noe er uklart eller ønsker utdypning for å få frem meningen med det som sies, samt kontrollere informasjonen. Ved transkriberingen er spørsmålet om hva som utgjør gyldigheten ved overføring fra muntlig til skriftlig form. Transkriberingen ble skrevet om på bokmål, for å bevare anonymiteten, men alt av pauser og følelsesuttrykk ble notert. I analyseringen handler det om spørsmålene som blir stilt til intervjuteksten er gyldig, og om tolkningen er logisk. Valideringsfasen handler om en reflektert vurdering av hvilke valideringsformer som er relevant for en studie, gjennomføring av valideringsprosessen og avgjørelsen av hva som er egnet i dialogen om resultatenes gyldighet. I rapporteringsfasen, som er den siste, dreier det seg om i hvilken grad rapporten gir en valid beskrivelse av hovedfunnene i studien, og lesernes rolle som validitetsbedømmer av resultatene (Kvale & Brinkmann, 2015:278).

Om informantene har svart ærlige på spørsmålene, er vanskelig å si, men ut i fra min opplevelse av intervjuene og transkriberingen så ser det ut til at alle har svart ærlig. Spørsmålene har vært så åpne som mulig, og har vært nært knyttet opp mot problemstillingen. Samtidig så ser det ut til at spørsmålene har vært relevant i forhold til teorien som er valgt. I dette prosjektet er teorier om mobbing, aggresjon, sosiale samspill og sosial kompetanse brukt, og en kan dermed konkludere med at undersøkelsens gyldighet er god.

3.5.3 Generaliserbarhet

Blir resultatene som er kommet fram av intervjuundersøkelsen vurdert som pålitelige og gyldige, er spørsmålet om resultatene kan overføres til andre intervjupersoner (Kvale & Brinkmann, 2015:289). Generaliserbarhet, eller generalisering, handler om overførbarhet. Spørsmålet er om forståelsen som utvikles innenfor rammen av prosjektet, kan være relevant i andre situasjoner (Thagaard, 2009:190). Overførbarheten i en undersøkelse handler om man lykkes å skape beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det som studeres (Johannessen et al., 2010:231).

En vanlig innvending mot intervjuforskning er at det er for få intervjupersoner til at resultatene kan generaliseres (Kvale & Brinkmann, 2015:289). Thagaard (2009:190) hevder at det er forskeren som må argumentere for at den enkeltstående studien kan ha relevans i andre sammenhenger. I denne studien var det fire pedagoger som deltok, noe som tilsier at funnene i denne oppgaven ikke kan generaliseres til å gjelde alle pedagoger. Det som derimot er en styrke i generaliseringen er at de fire pedagogene sier mye likt, noe som kommer fram i drøftingen. Samtidig så støttes funnene av teori, som gjør denne oppgaven overførbar til en viss grad. Målet med denne forskningsprosessen var å få en forståelse for mobbebegrepet og forebygging av mobbing i barnehagen. Denne oppgaven kan tenkes å ha en verdi og nytthet for de fire pedagogene som deltok, samt gi kunnskap og læring til de som måtte lese den ferdige rapporten. Det som kommer fra av denne oppgaven kan overføres til andre pedagoger og ansatte i barnehagen ved at de tar i bruk eventuelle ideer, arbeidsmåter eller annet som måtte være av interesse for bruk.

3.6 Mulige feilkilder

Det er viktig å være oppmerksom på mulige feilkilder når en gjennomfører kvalitativ forskning. Thagaard (2009) hevder at intervjuet er basert på et subjekt-subjekt forhold mellom forsker og informant, der forskeren kan påvirke konteksten. Det er viktig å skape en tillitsfull og fortrolig atmosfære, slik at informanten åpner seg om temaene (Thagaard, 2009:99). Det er forskeren som er det viktigste redskapet i innhenting av data, da det er forskeren som kontrollerer samtalen (Kvale & Brinkman, 2015:108). Det å kontrollere intervjuet handler mye om lytte og holde intervjuet på rett spor (Løkken & Søbstad, 2009:128). Det er viktig å være objektiv og møte informanten med ett åpent sinn, slik at forskerens egne verdier ikke preger intervjusituasjonene (Kvale & Brinkmann, 2015). Det er vanskelig å si om min rolle som forsker har påvirket samtalen på en uheldig måte. Informantens svar kan også være

påvirket av informanten selv, da informanten svarer det han/hun tror forskeren ønsker til svar. Beskrivelsene kan være påvirket av hvordan informanten ønsker å presentere seg selv, og informantens faktiske holdninger, erfaringen og lignende kan falle bort (Thagaard, 2009:105). Bruken av lydopptak kan også være en mulig feilkilde, da informantene kan vegre seg for å si noe feil eller være redd for anonymiteten. Det virker som om informantene er lite opptatt av at opptakeren står på underveis i intervjuet, og som forsker får en god mulighet til å være fult opptatt av det informantene sier ved å bruke lydopptak (Tjora, 2013:137). Det er en fare for forskerens mening ved å intervju og transkribere selv. Ved å transkribere intervjuene fra lydopptaket, blir meningsinnholdet fra informantene ivaretatt og ikke forskerens tolkning underveis i intervjuet (Johannessen et al., 2010).

4. RESULTAT- OG DRØFTINGSDEL

I dette kapitlet blir informantene presentert i kapittelets første del. Deretter blir funnene presentert, tolket og drøftet underveis, opp mot teorien som ble presentert i kapittel 2.

Ulikheter og likheter mellom informantene vil også komme fram. Gjennom analyseprosessen kom det fram noen temaer som var gjentakende og fremtredende hos informantene. Disse temaene vil bli kategorisert som hovedkategorier i dette kapitlet. Hovedkategoriene er:

- Forståelsen og bevisstheten av mobbing
- Forebygging gjennom sosial kompetanse og sosiale ferdigheter
- Voksenrollen

Gjennom disse kategoriene og underkategoriene vil undersøkelsens funn og relevant teori bli drøftet opp mot oppgavens problemstilling som er følgende:

Hvordan oppfatter fire pedagogiske ledere mobbebegrepet, og hvordan kan mobbing i barnehagen forebygges?

I slutten av kapitlet blir metodekritikken vurdert, der resultatene blir sett i lys av metoden. Her blir spørsmålet om noe i metoden tilsa at resultatene ble slik, eller om en annen metode kunne fått helt samme resultat.

4.1 Presentasjon av informantene

I begynnelsen av intervjuene ble informantene spurt om alder, når de ble ferdigutdannet og hvor lenge de har arbeidet som pedagoger i barnehagen. Det ble også spurt om hvor mange barn det var på avdelingen deres og hvor mange barn det er i hele barnehagen. Alle pedagogene ble ferdigutdannet på forskjellig årstall og arbeider på avdelinger med ulike aldre.

Pedagog Ane har arbeidet som pedagog i tre år på avdeling med barn i alderen ett til tre år. Hun har bakgrunn som utdannet førskolelærer og årsstudium i spesialpedagogikk. Barnehagen er kommunal og relativt liten. Barna er mye sammen i uteområdet.

Pedagog Brit har arbeidet i barnehagen i tjuefem år som pedagogisk leder. Hun har arbeidet i noen få år på avdeling med de eldste barna, men har hovedsakelig vært på avdeling med barna i alderen to til fire år. Hun er utdannet førskolelærer, og var vikar i barnehage under utdanningen. Det er en privat og middels stor barnehage hun arbeider i.

Pedagog Cecilie har vært pedagogisk leder i seks år på avdeling fire til fem år. Hun er utdannet førskolelærer og begynte som pedagogisk leder med en gang etter endt utdanning. Barnehagen er relativt stor og er kommunal.

Pedagog Dina forteller at hun ble utdannet førskolelærer for ti år siden, men har arbeidet i barnehage i over tretti år. Både før og under utdanning arbeidet hun i barnehagen som assisterende førskolelærer. Hun har vært assisterende daglig leder i seks år, i tillegg til å arbeide på avdeling fire til seks år. Barnehagen er relativt stor og er privat.

Alle pedagogene konkluderte med at mobbing ikke hadde vært et tema i utdanningen, og heller ikke i deres barndom var mobbing noe spesielt opp i lyset. Pedagog Cecilie sier følgende temaet mobbing:

«Det var jo ikke nå mye snakk om det når jeg gikk på skolen. Det skjedde jo, men det ikke noe lærerne jobbet noe mye med eller ble snakket noe mye om. Men nå er det veldig stort, det er mye forskning rundt det og veldig i vinden. Men jeg tror vi må få mer kunnskap om temaet og forebygge det i hverdagen.»

Pedagog Ane støtter dette og sier:

«Mobbing har vært tilstede i min barndom og den er tilstede i andres barndom i dag. Det er så viktig at mobbing får mer og mer oppmerksomhet i dagens samfunn, for å kunne forebygge bedre i hverdagen. Før var det ikke like opp i lyset og like forebyggende som det er i dag.»

Pedagog Brit uttrykte at mobbing er viktig i dagens samfunn:

«(..) Jeg synes det er kjempe interessant og det er jo SÅ VIKTIG i dagens samfunn. Det er kjempeviktig altså. Det var viktig før også, men da var det ikke like mye fokus kanskje, men det er enda viktigere i dag. Det er veldig viktig å få kunnskap om temaet.»

Pedagog Dina sier følgende om forskningsarbeidet:

«Jeg synes det er bra at det blir skrevet om mobbing i barnehagen. Det at det kommer mer og mer forskning på det, gjennom masteroppgaver og evt. doktoravhandlinger, så vil det bli ganske grundig undersøkt og det synes jeg er kjempebra. Dette er med å sette deg på dagsorden i barnehagen også.»

4.2 Forståelsen og bevisstheten av mobbing

Hvordan svarene blir tolket avhenger av hvordan pedagogene forstår og definerer begrepet mobbing. Pedagogene vektlegger definisjonen av mobbing på ulike måter. Det som kommer fram som en felles faktor er at det er gjentakende og foregår over tid, men likevel hevder noen av pedagogene at også enkelttilfeller kan være relatert til mobbing. Pedagogene bruker begrepet negativ atferd når de definerer mobbing, selv om noen hevder at negativ atferd ikke trenger å være mobbing. Noen av pedagogene hevder at det er ubalanse i styrkeforholdet, mens andre vektlegger hvilken intensjon mobbingen har. Pedagog Dina sier følgende om mobbing:

«Mobbing er ting som foregår over lenger tid, ikke engangstilfelle. Det starter med den negative atferden, også går det over tid å bli mobbing da det gjentar seg.»

I denne definisjonen beskriver pedagog Dina at mobbing er negative handlinger som gjentar seg flere ganger. Dette samsvarer med Olweus (1992) og Roland (2014) sine definisjoner der mobbing blir beskrevet som fysiske, psykiske, sosiale og negative handlinger, som skjer gjentatte ganger over tid av en eller flere personer. Pedagog Cecilie benytter seg også av begrepet negativ atferd, der hun definerer flere handlinger som kan være mobbing:

«Mobbing er gjentakende mot en enkelt person eller gruppe. Det kan være negative handlinger som utestenging, utagerende oppførsel, slag, spark, negativ og hviskende utestenging – kald skulder og negativ blikk-kontakt, der det skjer gang på gang.»

I beskrivelsen til pedagog Cecilie trekkes det frem at utestenging, fysisk atferd og negative handlinger kan utvikle seg til å bli mobbing, dersom det får foregå over tid. Selv om Olweus (1992), Roland (2014) og Barne – og familiedepartementet (2004) hevder at enkelttilfeller ikke er mobbing, skal det likevel tas alvorlig. Pedagog Brit beskriver enkelthendelser slik:

«Det at barna kommer i konflikter er helt normalt, for det kommer med alderen. En kan oppleve enkelttilfeller som en kan karakterisere for mobbing, men det er ikke før det eventuelt skjer igjen og igjen at det kan kalles mobbing.»

I denne beskrivelsen hevder pedagog Brit at et enkelttilfelle kan karakteriseres for å være mobbing. Likevel er ikke enkelttilfeller mobbing, da det må skje gjentatte ganger som Olweus (1992), Roland (2014) og Barne – og familiedepartementet (2004) hevder. Det må være en viss ubalanse i styrkeforholdet for at det skal kunne defineres som mobbing, hevder Olweus

(1992), Roland (2014) og Barne- og familiedepartementet (2004). Pedagog Brit sier følgende om ubalansen i styrkeforholdet:

«Et barn i barnehagen ville plutselig ikke i barnehagen lengre, og ingen fikk ut av han hvorfor. Etter hvert kom det fram at han fikk rollen som tilskuer, da de andre spilte fotball. Når barna gikk ut om dagene, ble det bestemt at ‘ du står i mål, vi spiller og du er tilskuer’’. Det er jo på en måte en slags negativ ting, og en form for utestengelse, når du får tildelt en slik rolle, men han hadde jo lyst til å være med gjengen så han tok jo den rollen, men han syntes jo ikke det var noe gøy.»

Pedagog Brit legger frem at tildeling av en rolle som en egentlig ikke ønsker er en negativ ting og en form for utestengelse. I denne sammenhengen ble barnet styrt av de andre, som bestemte og tildelte han en underdanig rolle. Tildeling av en underdanig rolle, som offeret egentlig ikke ønsker er en form for indirekte mobbing, noe Alsaker (1997) støtter. I dette eksemplet ser det ut til at barnet som blir tildelt en underdanig rolle har vanskelig for å komme seg ut av situasjonen, og det oppstår dermed en ubalanse i styrkeforholdet som følge av denne situasjonen mellom ‘ offeret’ og de som bestemmer, noe Roland (2014), Olweus (1992) og Barne- og familiedepartementet (2004) støtter. Barnet som blir utsatt for mobbingen kan være mer engstelig og usikker i alminneligheten, og mottar dermed den tildelte rollen uten motstand. Dette samsvarer med det Pettersen (1997) sier at ofre blant guttene ofte har en kombinasjon av engstelse, fysisk svakhet og passivt reaksjonsmønster. Pedagog Ane støtter det Pettersen (1997) sier om engstelse, usikkerhet og svakhet hos mobbeofferet, og sier følgende:

«Jeg tenker at det er det svake og usikre barnet i gruppa som blir utsatt. Det barnet som ikke klarer å komme inn i gruppa, kanskje.»

I definisjonen til pedagog Ane kan en se at offeret for mobbingen kan være det barnet som blir definert som svakest på grunn av at barnet ikke klarer å tilpasse seg resten av barnegruppen. Det kan være ulike grunner for at barnet ikke mestrer å tilpasse seg sosiale samspill med andre barn og voksne. Barne- og familiedepartementet (2004) mener at barn som blir plaget av andre barn, eller av lite omtenkssomme voksne, kan utvikle negativt mønster for samspill. Det er dermed viktig å ha øynene oppe for barna som blir plaget og ekskludert, og få de inn i leken og fellesskapet, da Rørnes (2007) mener at det er en dobbelkrenkelse dersom barna som blir utsatt for mobbing ikke blir tatt på alvor.

Ut i fra pedagogenes oppfatning av hva mobbing er, ser en tydelig sammenheng med Olweus (1992) og Roland (2014) sin definisjon av mobbing. Det kan se ut som at pedagogene er enige om at det må foregå gjentatte ganger for at det kan betegnes som mobbing, men at enkelttilfeller ikke skal bagatelliseres. Det blir brukt negativ atferd for å beskrive mobbing, der ubalanse i styrkeforholdet og at offeret ikke har så lett for å forsvare seg i den aktuelle situasjonen, står sentralt. Samtidig så blir det påpekt at engstelse og usikkerhet er betydelig hos barnet som blir utsatt.

4.2.1 Forekommer mobbing i barnehagen?

Det kan se ut som at pedagogene i denne undersøkelsen er enige med forskningen som sier at mobbing forekommer i barnehagen. Noen av pedagogene hevder at mobbing skjer, og dersom det ikke blir tatt på alvor så fortsetter det og kan få alvorlige konsekvenser. Andre hevder at det å si at små barn bevisst mobber, ikke er rettferdig. Pedagog Dina sier følgende om mobbing i barnehagen:

«Det er veldig mange som mener at mobbing ikke eksisterer i barnehagesektoren, men det mener jeg at: Jo, absolutt, DET gjør det! Så jeg er helt enig med forskningen som tilsier at det forekommer mobbing i barnehagen. En finner mobbing blant både barn og voksne.»

Det pedagog Dina sier samsvarer med forskningen Winsvold & Gulbrandsen (2009) gjorde, der de kom fram til at det forekommer mobbing i barnehagen. Alsaker (1997) har kommet fram til at mobbing øker i synkende alder, noe som tilsier at mobbing starter allerede i barnehagealder. Pedagog Ane hevder at hun ikke har opplevd mobbing ofte i barnehagen, men fraskriver heller ikke at mobbing skjer. Pedagog Brit er noe usikker om man skal stemple små barn som mobbere:

«Jeg vil ikke si at ett og to-åringen, eller femåringen for den slags skyld, mobber med hensikt. Mobbing forekommer nok, men jeg tror ikke at det er bevist fra barnas side, for det handler mye om at de ikke forstår at det kan gjøre vondt hos den andre. Mobbing er en del av den normale utviklingen. De må jo teste ut, sant. Noen tester ut og andre ikke.»

Pedagog Cecilie stiller seg bak dette og sier følgende:

«Det skjer, og blir det ikke gjort noe med i barnehagen så fortsetter det. Det er barn som utforsker og finner ut at det er noe som fungerer for de. Og får de holde på så er det ødeleggende for barnet og for resten av barnegruppa. De er bare barn, så de kan ikke få styre alt selv.»

Pedagogene Brit og Cecilie beskriver at barna ikke hensiktsmessig mobber, men at det er en del av den normale utvikling og utforskningen. I barnehagen blir barnets kontroll over følelser og atferd etablert, og evnen til å regulere sinne, håndtere frustrasjon, og hvordan en svarer på negative kommentarer og handlinger, utvikles (Drugli, 2013). Det at barnet utviser vanskelig atferd av og til, samt trassatferd, kan dermed ikke defineres som mobbing og vil sannsynligvis forsvinne med alderen. Det er dermed viktig med tydelige voksne som setter grenser, noe Roland (2007 i Kristensen 2014) støtter. Det kan være noe problematisk å benytte begrepet mobbing i barnehagen, da pedagogene mener at det ligger mer underliggende årsaker til at mobbing i barnehagen skjer. Likevel er det enighet om at mobbing forekommer, men at det ligger mer bak. Det er vi voksne som sitter med definisjonen, så barna trenger ikke å være klar over at de mobber.

4.2.2 Mobber barn med hensikt?

Ut i fra pedagogenes utsagn er det kommet fram til at det ligger mer bak mobbingen. Det kan være både bevisste og ubevisste handlinger, og som voksen må en observere og være tilstede for å kunne avdekke hvorfor og hva som er årsaken til at det skjer. Pedagog Ane forteller om en hendelse hun opplevde:

«En episode jeg opplevde var da vi var ute. Det er seks gutter mellom fire og fem år, som vanligvis leker godt sammen. Den ene gutten har på en grå lånedress med ett rosa merke på, denne aktuelle dagen. Gutten med lånedressen kommer imot meg med lua langt ned i ansiktet og hyl-griner, og de resterende fem guttene sitter tett sammen i husken å peker og ler høylytt mot gutten.»

Pedagog Ane forteller her at gutten ikke fikk være med de andre guttene, for han hadde ett rosa merke på kjeledressen. Her ser en likhetstrekk med Roland (2014) og Olweus (1992) sin definisjon, der gutten som blir utsatt ikke har så lett for å forsvare seg i situasjonen. Det oppstår dermed i denne situasjonen, en ubalanse i styrkeforholdet mellom guttene som sitter i husken sammen, og gutten som blir gjort narr av. Barnet opplevde nok guttenes oppførsel som krenkende og sårt, da barnet tydelig gav uttrykk med å gå bort fra situasjonen med lua langt ned og grine. Denne situasjonen kan tolkes som en negativ handling der flere av gutter bruker erting og en form for utestengelse som er svært sårende for barnet som er offer. Ut i fra definisjonen Roland (2014), Olweus (1992) og Barne – og familiedepartementet (2004) har om mobbing, samt pedagogenes perspektiv på hva mobbing er, så må det skje gjentatte ganger for at det skal kunne klassifiseres som mobbing. Pedagog Ane hevder at denne

episoden likevel kan kalles mobbing, da denne episoden er en bevisst handling, og sier følgende:

«Denne episoden mener jeg er mobbing, selv om et er engangstilfelle. For de gjør det så bevisst, og det synes så godt på de også, når det blir oppdaget av en voksen. Det er ikke erting, for det er begge parter med på det.»

Hvis vi ser på Olweus (1992) sin definisjon så mener han at mobbing er negative handlinger der noen med hensikt påfører eller prøver å påføre, en annen person skade eller ubehag. En kan dermed se episoden pedagog Ane forklarer i likhet med dette, da guttene bevisst valgte å påføre den andre gutten ubehag. Det merkes på guttene at de har gjort noe galt, som vises når de blir avslørt, noe Midtsand et al. (2004) støtter. Det er ikke sikkert barna går bevisst inn for å mobbe, men de velger likevel å skade eller skape ubehag hos det andre barnet ved å peke og le, selv om det andre barnet viser tydelige tegn på ubehag. Dette kan sees i sammenheng med det Roland (2014) sier at hensikten er å skade mobbeofferet, enten ubevisst eller bevisst.

Pedagog Brit sier følgende om bevisstheten:

«Det er vel mer bevisste handlinger på storbarn, enn småbarn. De største begynner å finne mer ut av hierarkiet, enn de minste.»

Pedagog Dina tror også det er mer bevisst hos de på storbarnsavdeling:

«Jeg ser særlig de gangene de største barna rotter seg sammen mot hverandre. De visker seg imellom og utestenger en 3. person, og da er det jo veldig bevisst. En kan ofte se det på barnet, for det er noe med beregningen i blikket de gangene det skjer, og andre ganger kan det være tankeløshet, at de sier det de mener uten at det ligger noe spesielt bak.»

Pedagog Cecilie mener at det ikke er bevisst handlinger, men at barna blir mønstret slik:

«Ingen barn mobber bevisst. Det er ikke slik vi er laget, men det er slik vi blir mønstret.»

Mobbingen skapes i et mønster, det er ikke et bevisst valg fra barnas side at de nå skal begynne med mobbing som pedagog Cecilie sier. Et slikt mønster kan være skapt for å overleve i et fellesskap, da barnet har følt seg utenfor og for at ansatte ikke har sett behovet deres. Samtidig så finner de ut at ingen reagerer på det de gjør, og fortsetter i den samme banen. Pedagog Cecilie forteller videre om en hendelse i barnehagen:

«Vi hadde en gruppe for ett par år siden, der det var gjentakende hver dag, Det gjaldt samme personene hver gang, der det samme barnet ble utestengt og det andre barnet sjefet og

bestemte. Hun fant ut at det å sjefe og bestemme fungerte for henne, for de andre barna hengte seg på henne også.»

Det pedagog Cecilie sier kan sees i sammenheng med det Alsaker (1997) sier om at barna som deltar passivt i bakgrunnen oppmuntrer mobberer, og dette er igjen med på å styrke fellesskapet til de som utestenger, noe Roland (2014) støtter. Det oppstår dermed en ubalanse i styrkeforholdet i situasjonen, og en kan se en sammenheng med det Idsøe & Roland (2017) sier om at det oppstår et mønster der handlingen gjentas mot det samme barnet. Videre påpeker pedagog Cecilie følgende:

«Det barnet som drev med utestenging visste ikke hvor sårt det var for den som ikke fikk være med. Ingen barn går inn bevisst for å mobbe noen andre i barnehagen, for de vet ikke hva det betyr mener jeg.»

Det kan se ut som at barna ikke forstår hvor sårt det er for det barnet som blir utsatt for den negative atferden, da barna ikke er kognitivt i stand til å forstå virkningen av deres handlinger på andre, noe Kennedy-Behr et al. (2013) støtter. Samtidig så kan den skaden og ubehaget barna påfører andre være styrt av både bevisste og ubevisste krefter, uten at det er en klar hensikt å påføre noen andre vondt, noe Midtsand et al. (2004) støtter. Det kan se ut som at mobbing skapes i et mønster, der ubalansen i styrkeforholdet oppstår som følge av situasjonen, og mobberer får med seg tilhengere som igjen styrker den makten hun/han føler en allerede har. Barna blir ikke stoppet, og dermed fortsetter det. Samtidig så kan det være underliggende årsaker til at den negative atferden skjer. Barna trenger å få høre og se hvordan den som blir utsatt for mobbing opplever det, da ikke alle barna synes å forstå det. Dersom barna får forståelse for dette, er det i større grad med på å stoppe mobbingen.

4.2.3 Ulike former for mobbing

Det ble spurt om hvilke former for mobbing som syntes å oppstå i barnehagen under intervjuene. Her kom det frem at utestenging var det som forekom hyppigst, men at det også forekom fysiske og verbale handlinger. Det ble også påpekt at utestenging helst forekom hos jentene og den fysiske biten var størst hos guttene. Pedagog Cecilie sier følgende om utestenging:

«Det er ofte utestenging en ser, spesielt på storbarn. De vet selv at de begynner å bli store, og har klare meninger om hvem de ønsker å leke med å ikke. Og da er det spesielt tre jenter som leker sammen, også vil en fjerde være med, men den ene av de tre jente vil ikke at den

fjerde personen skal være med, og da henger bare de andre seg på den som utestenger, og er enig med at hun ikke får være med på leken.»

Utestengingen som pedagog Cecilie forteller om blir forsterket da den som leder utestengingen har støttespillere som fungerer som motivatorer, noe Helgesen (2014) støtter. Den sterke personen er allerede i lek med to andre, og den svake personen står på utsiden og får ikke komme inn i leken, som igjen er et bilde på at det er oppstått et ujevnt styrkeforhold (Roland, 2014, Olweus, 1992 & Barne- og familiedepartementet, 2004). Barne- og familiedepartementet (2004) hevder at det må skje over tid og ramme ett enkelt barn for at det skal være mobbing, noe det gjør i uttalelsen til pedagog Cecilie. Pedagog Dina sier følgende om typer mobbing:

«Det foregår både fysisk mobbing og utestenging, men den verste biten av det går på språkbruk, og måten de snakker til hverandre på. Den fysiske biten er egentlig ikke så stor, for den blir raskt fanget opp. Så jeg tenker at språk er makt, og når de blir større så vil de jo også uttale seg mer, og da blir det jo bare mer av denne negative biten og mobbing.»

Utestenging og den verbale biten kan se ut som er det mest problematiske å jobbe med i barnehagen. Det foregår også fysisk mobbing, men den virker å være enklere å stoppe da den er så synlig og oppdages raskere. Samtidig så skjer det fysiske hyppigst i tidlig alder, noe Kennedy-Behr et al. (2013) støtter. Det verbale blir mer synlig i økende alder da barnas kognitive og språklige ferdigheter modnes (Kennedy- Behr et al. 2013), noe som kan sees i sammenheng med at pedagogene hevder det foregår hos de eldste barna. Samtidig ser det ut til at pedagogene ser på jentenes utestenging som aktuelt å arbeide med i barnehagen. Pedagog Cecilie sier følgende:

«Jeg opplever at det er forskjeller på gutter og jenter. Jentene mobber mer skjult. De sier at de skal leke innpå rommet der, helst på litt lukkede plasser, og da kan det komme ord som at de andre ikke får være med på leken. Jentene har mer av den hviskende utestengingen.»

Dette støtter pedagog Dina og sier følgende:

«Jentene har mer klare meninger om hvem de vil leke med og ikke, og det er ofte den utestengingen en ser.»

Det kan se ut som at det er enighet om at jentene er mest utsatt for utestenging, noe Midtsand et al. (2014) og Roland (2014) støtter. Videre kan det sees i sammenheng med det Olweus (1992) sier om at jentene bruker mer utspekulerte og indirekte måter, noe også pedagog

Cecilie støtter i sitt utsagt om at jentene skjuler seg mer og hvisker seg imellom. Dette kan forklares med at jentene stimuleres av intimitet i gruppa (Roland, 2014). Videre er det enighet om at guttene har mer av den fysiske mobbingen. Pedagog Ane sier følgende:

«Det er ofte litt meir fysisk brutal lek og plaging mellom guttene, enn det er på jentene.»

Pedagog Cecilie støtter at guttene er mer fysisk enn jentene, og sier:

«Det er veldig typisk gutt å være fysisk utagerende, og hos guttene så kan det skje mer i det åpne.»

Olweus (1992) hevder at direkte mobbing skjer i større grad blant guttene, noe som en også ser i utsagnene til pedagog Ane og pedagog Cecilie. Guttene stimuleres mer av makten ved å skape avmakt (Roland, 2014) og en finner ofte kombinasjonen av fysisk styrke og et aggressivt atferdsmønster hos guttene som mobber (Pettersen, 1997)

4.2.3.1 Grensen mellom erting og mobbing

Det er uenigheter om hvor grensen går mellom erting og mobbing både ut i fra teoretikernes definisjoner, samt det pedagogene sier. Pedagogene bruker negativ atferd om mobbing, men erting anses som noe mer uskyldig. Pedagog Cecilie mener erting er ett mer uskyldig fenomen og presiserer:

«En må tåle litt erting. Vi kan ikke bli så tynnhudet at alt går inn på en. Vi stopper jo det når det går til ett punkt at det ikke er noe trivelig, men vi gjør ikke noen stor sak ut at det, før det blir noe stort og gjentakende problem. Men vi må lære oss å takle litt erting og håndtere hvordan en reagerer på det.»

Mens mobbing blir fremstilt som noe mer alvorlig og negativt ladet begrep, ser det ut til at erting anses å være mer uskyldig og kanskje uten en baktanke. Høyby (2002 i Kristensen 2014) støtter at erting ikke har en ondsinnet baktanke, men at det likevel kan være en tanke bak handlingen. Pedagog Ane sier at dersom begge ikke er med på ertingen, kan det likevel oppleves som mobbing:

«Erting, da tenker jeg at det er på en måte, ehm, det andre barnet eller den andre voksen med på. Så i situasjoner der barnet ikke er med på det og synes det er helt forferdelig, så tenker jeg at det likevel kan være mobbing.»

Pedagog Ane sier at i situasjoner der barnet synes det er helt forferdelig og ikke er med på det, likevel kan være mobbing. Barnet kan oppleve å bli mobbet, men vilkårlig erting er likevel ikke mobbing. Dette kan sees i sammenheng med det Barne- og familiedepartementet (2004) sier om at det må skje systematisk over tid og mot det samme barnet, for å kunne klassifisere det som mobbing. Dersom motparten viser klare tegn på ubehag på gjentagende erting, kan det likevel være mobbing, noe Kristensen (2014) støtter. Samtidig er barn forskjellige, og noen barn kan ta seg nær av noe som kanskje et annet barn ikke tar seg nær av. Dette sier pedagog Dina noe om:

«Alle barn er forskjellige, så det er veldig personavhengig om vi tar oss nær av erting og kommentarer. Noen bryr seg ikke så mye, mens andre tar seg veldig nær og blir lei seg. Her er det vi voksne som sitter med definisjonene, og må observere for å kunne identifisere hva vi ser av atferd og mobbing.»

Pedagog Dina sier at man må observere for kunne identifisere mobbing, og vite skille mellom mobbing, erting, aggresjon og konflikt, noe Idsøe og Roland (2017) støtter.

4.2.4 Mobbing og aggresjon

I intervjuene ble det spurt om hva pedagogene forbandt begrepet mobbing og negativ atferd med. Der kom det fram fra flere av pedagogene at aggressiv atferd gav grunn til bekymring. Pedagog Cecilie forteller at hun har hele spektret på sin avdeling:

«I barnegruppen har vi alt fra stille til utagerende aggressiv atferd.»

Videre forklarer hun hvorfor den aggressive gir grunn til bekymring:

«Den aggressive atferden er så vanskelig å kontrollere, for barna handler gjerne før de tenker, og vi voksne rekker ikke å reagere. Også er det det at om det går utover andre barn, så er jo det også alvorlig, i alle fall om det skjer gjentatte ganger mot samme barn.»

Det pedagog Cecilie sier kan sees i sammenheng med det Berkowitz (1993) sier om at det er aggressiviteten hos barnet som er den utløsende faktoren til å plage og mobbe andre. Pedagog Ane sier følgende om den som utfører mobbing:

«(..) Også er det et barn som føler seg, ehm, litt sterkere og kanskje er litt mer aggressiv, enn resten, som utfører mobbingen.»

I definisjonen til pedagog Ane, mener hun at mobberen er det barnet som føler seg litt sterkere og er mer aggressiv enn resten av barnegruppa. Mobbing foregår ofte mellom en aggressiv og svak person, noe Helgesen (2014) støtter. Ut ifra det pedagog Ane sier kan det tenkes at barna som mobber ofte har et avvikende forhold til aggresjon og aggressiv atferd, noe Pettersen (1997) støtter. Pedagog Ane fortsetter å fortelle ett eksempel om det aggressive atferden:

«Et eksempel jeg har er når barnet føler det blir urettferdig behandlet så stopper det helt opp. Det er nesten slik at det kommer en mørk vegg foran henne, og den eneste måten hun klarer å reagere på, er å slå. Selv om hun vet at hun kan si ‘ stopp’, ‘ slutt’, ‘ jeg vil ikke’, ‘ den var min’, så er det som om at alt på en måte bare stopper opp, og det eneste hun klarer er å slå.»

En kan se en sammenheng mellom pedagog Ane sitt eksempel og den reaktive aggresjonen som Roland (2014) og Drugli (2013) beskriver. Når barnet føler seg urettferdig behandlet så utløses den negative emosjonen, og det eneste barnet å klarer å gjøre, å skade den som står for den urettferdige behandlingen, noe Roland (2014) støtter. Det kan tenkes at barnet reagerer så sterkt for at hun opplever de andres handlinger som fiendtlige, selv om ikke det var hensikten, noe Drugli (2013) støtter. Pedagog Brit forteller om et barn som uprovosert handler aggressivt:

«Vi har en i barnehagen, han bryr seg ikke om alderen på barnet eller noe, og han går virkelig inn for å slå. Vi ser det litt på ungen også, den aggressivitet at ‘ NO går jeg inn for å slå’. Han går bevisst på ett spesielt barn flere ganger, helt uprovosert.»

Ut i fra eksempelet til pedagog Brit så tar barnet selv initiativ til den aggressive handlingen, der barnet går bevisst inn for å slå. Dette blir definert som proaktiv aggresjon, der barnet har en aggressiv oppførsel uten en tilsynelatende grunn, og personen selv tar initiativ til handlingen, noe Kennedy-Behr et al. (2013) og Roland (2014) støtter. Dodge (1991 i Roland 2014) mener at frustrasjon, sinne og aggresjon er personavhengige. I samråd med dette eksempelet kan en se at sinne og aggresjonen barnet har i handlingen avhenger av personlighet, og ikke situasjonen eller barnet som personen utagerer mot. Likevel går barnet mot et spesielt barn flere ganger, noe som kan tenkes at barnet som mobber ser på det andre barnet som svakt, og mobberen føler dermed stimulans ved å ha en makt over offeret, noe Dodge (1991 i Roland 2014) støtter. Aggressive handlinger som foregår i barnehagen kan sees på som mobbing, da barnet går uprovosert inn for å skade ett annet barn, noe Alsaker (1997) støtter. Det er dermed viktig med tydelige voksne i barnehagen som setter grenser, og viser hvilken

atferd som ikke er ønsket da proaktiv atferd som regel er lært, noe Roland (2007 i Kristensen 2014) støtter.

4.3 Forebygging gjennom sosial kompetanse og sosiale ferdigheter

Det som kom fram i intervjuene er en barnehagepraksis der fokuset er rettet mot sosial kompetanse, veiledning og positiv forsterkning som en måte å arbeide forebyggende på mot negativ atferd og mobbing. Den sosiale kompetanse-diskursen kan det se ut som står sentralt når en har med forebygging av mobbing å gjøre. Dette fordi at sosial kompetanse fordrer et positivt syn på barna og har fokus på hvordan en arbeider i barnehagehverdagen. På den andre siden, når en snakker om mobbing, så kan det oppleves som noe mer negativt. Det er likevel fokus på å få avdekt om mobbing forekommer, og at det skal tas tak i den negative atferden som ligger bak mobbingen dersom det oppdages, for at det ikke skal bygge seg opp. Pedagog Ane forteller at de arbeider med sosial kompetanse og sosiale samspill som en forebyggende faktor mot mobbing, da dette står i deres handlingsplan mot mobbing:

«Vi har en felles handlingsplan mot mobbing i kommunen, der målet er at barna har en hverdag fylt med stabilitet og trygghet. Der står det om hvordan vi skal oppdage mobbing, hva vi skal ser etter, forebyggende tiltak som blant annet sosial kompetanse og tiltak når mobbing er blitt oppdaget. Så vi arbeider aktivt med sosial kompetanse og sosiale samspill for å forebygge mot mobbing.»

Pedagog Ane presiserer at det benyttes sosial kompetanse som tiltak for å forebygge mot mobbing, da dette står i deres handlingsplan. Kristensen (2014) og Kvello (2013) støtter det at sosial kompetanse er nyttig for å forebygge mot mobbing. Sosial kompetanse er nyttig for å kunne mestre samspill med andre mennesker (Pape, 2006). Pedagog Cecilie forteller også om å forebygge mobbing:

«Vi må passe på at vi ikke gjør mobbing til noe veldig stort, men at vi bryter det ned og forebygger det i hverdagen. (..) I rammeplan står det også at vi må motarbeide mobbing og forebygge det, så det er vår plikt å gjøre. Så jeg har troen på at å forebygge det i hverdagen fungerer i større grad enn å plutselig finne ut at ‘ nå må vi jobbe med mobbing’.»

I rammeplan for barnehagen (2017) står det at sosial kompetanse er viktig for å fremme sosiale samspill og ferdigheter, som igjen er en pådriver i forebyggingen av mobbing, noe pedagog Cecilie presiserer at hun er pålagt å jobbe med. Hun mener også at sosial kompetanse fungerer bedre som forebygging enn å komme på midt i arbeidsdagen at det skulle vært

arbeidet med litt ‘‘ mobbing’’ nå. Idsøe & Roland (2017) støtter dette og påpeker at forebygging bør betraktes som en naturlig del av den daglige pedagogikken fremfor et program. Det er de voksnes ansvar å forebygge, og det er dermed viktig at de ansatte i barnehagen er trygge på å ta tak i negativ atferd og nok kunnskap om å arbeide med sosial kompetanse, noe pedagog Brit støtter:

«En må tørre å ta tak i den negative atferden når en ser det, og ikke gå forbi å tenke at det var et engangstilfelle. Være trygg nok, og snakke om det i personalgruppa slik at flere blir trygge på å gå inn i konfliktene som oppstår. En må også snakke om sosial kompetanse, for at flere skal bli bevisste på å bruke det aktivt. Det er vårt ansvar som voksne å gå ut i den konflikten, og forebygge.»

Pedagog Dina støtter det at det ikke er et alternativ og ikke gjøre noe, og sier følgende:

«Det skal ikke være et alternativ å ikke gjøre noe med det, det skal tas tak i og det skal jobbes mot et felles mål.»

Pedagogene påpeker at mobbing må tas tak i, og det er viktig med sosial kompetanse i forebyggingen da dette er et av de mest virkningsfulle forebyggende tiltaket, noe Sandsleth (2007) støtter. Sosial kompetanse er sammenvevd med lek, danning, oppdragelse og omsorg (Kvelling, 2013). Innenfor sosial kompetanse har man områdene selvkontroll, selvhevdelse, empati, prososial atferd og lek, glede & humor (Lamer, 2001). Gjennom intervjuet kom disse områdene fram, som gjorde grunnlaget for videre drøftingsoverskrifter. Lek, glede & humor blir presentert som vennskap, lek og sosiale relasjoner da dette passet best med informantenes svar.

4.3.1 Selvkontroll

Selvkontroll kommer fram som en viktig faktor i sosial kompetanse, og ved forebygging av mobbing hos pedagogene, noe Lamer (2001) støtter. Pedagog Cecilie forteller om hvordan selvkontroll kan forebygge mot mobbing:

«Det er viktig å ta barna til side, å spørre hvordan, hvorfor og hva, til de selv skjønner hva de har gjort, og at det var dumt. Forstår de at det er dumt, så kommer unnskyldningen av seg selv og da vil det i mindre grad gjenta seg igjen.»

Pedagog Cecilie forteller at det er viktig å lære barna om evnen til å se situasjonen fra andres ståsted, samt hjelpe de til å vurdere og planlegge sin egen atferd for å styrke selvkontrollen,

noe Lamer (2001) støtter. Barna må lære seg å kontrollere at nok er nok, noe pedagog Dina sier noe om:

«Den robuste leken skal barna få ha dersom det er greit for begge parter, men de må også lære seg grensen for akkurat når det tipper. Når tipper det over til at en blir lei seg? det må barna lære seg, samtidig som de må lære seg å si nei, og sette grenser på at nå er det nok, i stedet for å slå, sparke og lignende.»

I følge Pape (2006) er det viktig å kunne styre aggresjon og sinne, og finne andre måter å reagere på uten å skade seg selv eller andre. Dette samsvarer med det pedagog Cecilie sier, da barna må forstå at det ikke er greit å gjøre den andre vondt. Det pedagog Dina sier virker også å samsvare med dette, da hun mener at barna må lære seg grensen for når det tipper over og samtidig si ifra at nok er nok, uten å skade den andre. Barna må dermed sette sine egne ønsker, behov og krav til side, og tåle at andre har ønsker som ikke samsvarer med deres egne, noe Lamer (2001) støtter. Det er dermed barnehagens oppgave å bidra til at barna blir kjent med egen kropp og utvikler bevissthet om sin egen og andres grenser (Kunnskapsdepartementet, 2017).

4.3.2 Selvhevdelse

Selvhevdelse ser ut til å være sentralt hos flere av pedagogene, da det handler om den delen av vår personlighet som gjør det mulig å komme i kontakt med andre mennesker (Pape, 2006). I arbeidet med selvhevdelse er det viktig at de voksne ser, støtter og hjelper barna til å ivareta egne behov og andres behov, og finne balansegangen mellom disse (Kunnskapsdepartementet, 2017). Observasjon virker å være det viktigste redskapet hos pedagogene, til å fange opp og hjelpe de barna som trenger ekstra støtte. I følge Idsøe og Roland (2017) er det viktig at man observerer for få innblikk i de sosiale prosessene, og for å kunne identifisere mobbing, noe pedagog Brit ser ut til å støtte:

«(..) Det er kjempeviktig å ha påkoblet voksne som er tett på barna, lytter og observerer. Også at man skriver ned situasjoner slik at en kan ta tak i det.»

Det er viktig å vise omsorg, støtte og hjelpe barna i sosiale samspill, noe som kom fram som viktig i intervjuene. Det er viktig å ha fokus på det barnet mestrer og er god på, samtidig som en skal tre støttende inn som voksen dersom opplever negative handlinger eller kommentarer. Dette sier pedagog Ane noe om:

«(..) Kommentarer og unnskyldninger som barna kommer med: ‘ ‘ Vi har ikke plass’ ’ eller ‘ ‘ Vi har ikke flere dukker’ ’ og lignende, må vi voksne avfeie med en gang og fortelle at det ordner vi. Også ville jeg ha fortalt det barnet som ble utestengt at hun må huske på hvor flink hun er til å leke med dukkene og ta vare på de, og samtidig sette meg ned å leke med hun.»

Pedagog Ane forteller at det er viktig å styrke barnet og ha fokus på det barnet er flink til. Det er også viktig å bruke seg selv i leken for å skape gode samspill. I følge Pape (2006) handler selvhverdelse om å være den man er, stå frem og ta initiativ til å komme i kontakt med andre mennesker, samt hevde egne meninger og rettigheter. Som en ser i pedagogene Brit og Ane sine uttalelser, så må den voksne være støttende og hjelpe barnet til å kunne mestre dette. Barna må opparbeide seg den evnen til å tørre å spørre om å få ta del i leken, spørre om hjelp, ta del av gruppen og fellesskapet, og i det heletatt kunne uttrykke sine meninger (Lamer, 2001).

4.3.3 Empati og fysisk demonstrasjon

I intervjuene kom også empati fram som en viktig faktor i arbeidet med sosial kompetanse og forebygging av mobbing. Pedagog Cecilie sier at det er viktig å vise empati som voksen, da barna mønstrer de voksne:

«Evnen til å vise empati selv som voksen er viktig. (..) Barna mønstrer oss. De ser hva vi gjør og gjør det samme. (..) For ser barna at vi voksne er hyggelige mot hverandre, så gjør de det de også.»

Pedagog Brit støtter dette og sier følgende:

«Er vi voksne flåsete og hiver ifra oss negative kommentarer – da tror jo barna det er greit.»

Det er viktig å være empatisk som voksen, da barna mønstrer oss. Pedagogene Brit og Cecilie sier at barna tar etter de voksne, da de voksne er de viktigste rollemodellene, og bidrar gjennom egen væremåte å lære barna om empati. Det er dermed viktig å arbeide med empatiutvikling for å lære barna om følelser og følelsesuttrykk (Pape, 2006), noe pedagog Ane sier noe om:

«Vi hadde nettopp følelsskolen i barnehagen, der vi fokuserte på følelsene sint, glad, redd og trist. Da printet jeg ut bilder av meg selv med de ulike følelsesuttrykkene. Vi brukte også hånd-dukker, og sanger som omhandler følelser. I samlingene konkretiserte og visualiserte vi mye om følelsene, og vi så tydelig at erfaring med følelser bandt barna sammen.»

Pedagog Ane forteller om læring av følelser som en viktig faktor for å styrke fellesskapet. De barna som forstår andre barns og voksnes følelser vil fungere bedre i sosiale samspill, enn de som ikke mestrer det, noe Drugli (2013) støtter. Det er viktig å være nær sine egne følelser, for å kunne sette seg inn i andres (Kinge, 2014). Det er dermed viktig å hjelpe barna til å få forståelse for følelser, noe pedagog Brit også påpeker:

«Det er noe med å fortelle hva som skjer når en sier negative ting til noen andre. I samlinger kan en ta opp slike ting, og bruke rollespill for å vise de. En må få frem hva som skjer med den andre '' når du sier sånn, gjør sånn, hvor lei seg en blir'' og den biten der. Får de til å tenke litt på det. Jeg tror ikke det hjelper å stå med pekefingeren å si at '' du får ikke lov til å si sånn og sånn'' – det tror jeg kanskje kan ha motsatt hensikt. For de vet jo at det ikke er lov når de blir større, men kanskje ikke hvordan det påvirker den som blir utsatt.»

Det å fortelle barna, og fysisk vise de hvordan det føles å motta negative kommentarer og handlinger, som pedagog Brit sier, kan se ut som å styrke den empatiske biten hos barna. Dette støtter Belacchi & Farina (2010) som sier at en bedre forståelse for andres og egne følelser er med på å styrke utvikling av empati og fungere som en forebyggende faktor mot mobbing. Camodeca & Coppola (2016) mener at ved å få en forståelse for andres ståsted, kan redusere og motvirke aggressiv atferd og mobbing, noe pedagog Dina sier noe om:

«Hvis de har litt utagerende atferd eller negativ framreden, så vi kan hjelpe de med å bli litt mer betenkt da. Så da har vi slike store plansjer med bilder av f. eks ett barn som sitter i sandkassen og et barn som står utom og er lei seg. Så får de sett dette og tenkt litt.»

Det kan tenkes at ved å hjelpe barna til å forstå hvordan barnet som blir utsatt for mobbing har det, er med på å forebygge mobbing, noe Idsøe & Roland (2017) støtter. Det er viktig å kunne gjenkjenne følelser for å utvikle sosial kompetanse (Drugli, 2013).

4.3.4 Prososiale handlinger

Prososial atferd og handlinger handler om å være støttende, hjelpende og til nytte for de menneskene en har i rundt seg, og er nært knyttet til empati (Pape, 2006). Pedagogene trakk fram prososiale handlinger som en vesentlig faktor for å forebygge negativ atferd og mobbing i barnehagen. Pedagog Ane forteller om gode voksne og vennskap mellom barna:

«Vi lærer jo barna å være gode mennesker og være gode med hverandre, og for at de skal lære dette så må vi voksne være det selv også, sant. Det kan være så enkelt som å skryte av

det som de gjør bra, og samtidig bruke seg selv i leken for å skape gode samspill og danne vennskap mellom barna. Styrke det positive, rett og slett.»

Det kan se ut som at pedagog Ane mener at det å ha fokus på det positive kan fremme prososial atferd og vennskap. Barna som viser prososial atferd har lettere for å få seg venner, noe Pape (2006) støtter. Samtidig så er vennskap sentralt for utvikling og forsterkning av den prososiale atferden, da de observerer hverandre og motiverer hverandre til å utøve positiv atferd (Drugli, 2013). Pedagog Brit mener også det er viktig å ha fokus på det positive:

«Det er viktig å fylle på med syv positive ting, før en kan trekke ut en negativ ting. Så det med å rose alt ungene gjør bra: ‘‘ Så bra at du var å henta med deg han nå’’. Det er så viktig å rose det de gjør bra. ‘‘ Så gla hun ble når hun fikk være med å leke’’, ‘‘ Så flink du var å sendte smøret nå’’. Vi må rose de rette tingene.»

Pedagog Brit forteller om at det er viktig å lære seg prososiale ferdigheter som å dele, vise empati, hjelpe andre og inkludere andre for å kunne forebygge, noe Ostrov m.fl. (2009 i Idsøe & Roland 2017) støtter. Det kan tenkes at barna får skryt og belønning for å utvikle en positiv sosial handling, som igjen fører til at barna kan utvikle et moralsk ansvar. Det kan dermed hende at barna utfører en støttende handlingen uten skryt og belønning, da de tilegnes en moralsk norm med tiden, noe Pape (2006) støtter.

4.3.5 Vennskap, lek og sosiale samspill

Pedagog Cecilie hevder at sosialt samspill er viktig for å forebygge mot mobbing:

«Vi arbeider etter det som står i ‘‘ Manifest mot mobbing’’ og ‘‘ Rammeplan for barnehagen’’, samt en lokal rammeplan fra kommunen. Det er spesielt sosialt samspill vi arbeider med, som innebærer forebygging mot mobbing.»

Pedagog Cecilie påpeker at de jobber med sosialt samspill for å forebygge mot mobbing. Dette jobber de med da det står nedfelt i rammeplan for barnehagen, ‘‘ manifest mot mobbing’’, samt en lokal rammeplan fra kommunen. Rammeplan for barnehagen (2017) påpeker at lek og vennskap har stor betydning for barnas trivsel, og leken er svært viktig i barnas utvikling, læring og sosial samhandling med andre barn og voksne. Det er viktig med vennskap og sosiale samspill for å føle en tilhørighet og deltakelse i fellesskapet som igjen bidrar til positiv selvfølelse, noe Utdanningsdirektoratet (2012) støtter. Pedagog Dina forteller om å få opp statusen til barna og legge opp til sosiale samspill og vennskap:

«Vi har mye fokus på det med å få opp statusen til hver enkelt i barnegruppa. Spesielt hos de barna som faller litt utenfor, da er det noe med finne ut hva den enkelte er god på, og få fram hva barnet kan. (..) ‘ ‘ Se hva han/hun kan, kanskje du kan vise det videre? ’ ’. Den voksne kan ta del i leken å leke med barnet som faller utenfor eller blir utestengt, for å øke statusen og vise at det går an å leke med han/hun også. Kanskje ender barna opp i lek sammen tilslutt.»

Pedagog Cecilie støtter dette og sier følgende:

«Det er utrolig hvor populær barnet blir når en voksen kommer og leker sammen med det. (..) En må gjøre barnet som blir utestengt litt populær og vise at han/hun har gode kvaliteter.»

Det er viktig å få opp statusen til barna, for å vise at de er verdt å leke med og for å fremme vennskap. I tråd med det pedagogene Dina og Cecilie sier, kan en se at ved å vise hva barnet er god på, og samtidig få barnet til å vise eller lære bort til de andre barna, kan tenkes å bringe barna nærmere hverandre. Det å føle tilhørighet til en gruppe er med på å gi trygge barn, og fremme sosial tilknytning til andre barn og voksne, noe Utdanningsdirektoratet (2012) støtter. Leken er svært viktig ved forebygging av mobbing (Idsøe og Roland, 2017), og dette sier pedagog Brit noe om:

«Vi bruker mye gruppeinndeling for å forebygge mot mobbing. Dette er også fordi at barna skal føle de blir sett, og for at ingen skal føle at de blir utelatt. Også bruker vi å dele de inn litt på kryss og tvers ut i fra hvem de ikke bruker å være sammen med. Dette gjør vi for å stifte litt vennskap og legge til rette for å leke med barn de ikke går automatisk til.»

Pedagog Brit forteller om at gruppeinndeling fungerer godt for å trigge vennskap og god lek mellom barn som vanligvis ikke finner hverandre. Selv om de voksne plasserer barna sammen, styres leken av barna selv. Rammeplan for barnehagen (2017) støtter det at personalet skal ta initiativ til samspill mellom barna, inspirere til ulike typer lek og fremme et inkluderende miljø der barna får delta og oppleve glede i leken og vennskap. Gjennom leken får barna erfaring med de skjulte reglene som enighet, gjensidighet og alternering, som igjen kan tenkes at bidrar til at barna opplever latter, glede og blir kjent med seg selv og andre, noe Lamer (2001) støtter.

4.4 Voksenrollen

Voksenrollen er sentral i forebyggingen av mobbing, noe som kom tydelig frem i intervjuene hos de fire pedagogene. Pedagog Cecilie sier at: *«(..) de er bare barn og de kan ikke få styre*

alt selv – det er de ikke gamle nok til.». Det er voksnes ansvar å forebygge mot mobbing og hjelpe barna til å best mulig måte oppnå erfaring med sosial kompetanse, noe det kan se ut som pedagog Cecilie støtter. Gjennom egen væremåte lærer de voksne barna å være gode med hverandre og om sosiale ferdigheter, noe Idsøe & Roland (2017) og Utdanningsdirektoratet (2012) støtter. Pedagog Brit sier følgende om en god rollemodell:

«Det er viktig å være en god voksen som har tid, er inkluderende, som ser, er god, er tilstede, som prater med barna og de voksne på en god måte, ja – være et godt forbilde og det vi vil barna skal være. Det bidrar til å få trygge barn. Det er også viktig å ha tydelige grenser. Forutsigbare gode grenser for barna, for det tror jeg kan gi trygge barn. Så vet de hva som er rett og galt. Det høres kanskje følt ut, men da vet de hva som er fint å gjøre og ikke fint å gjøre med andre, og hva som skjer hvis de gjør det.»

Ifølge Midtsand et al. (2004) er en trygg, tydelig, tilstedeværende og aktiv voksen som støtter barna i de sosiale prosessene viktig, noe som samsvarer med det pedagog Brit sier. Pedagog Brit mener at en tydelig voksen som setter tydelige grenser bidrar til trygge barn, noe Roland (2014) støtter og hevder at grensesettingen vil bli med varig da. En tydelig voksen er ifølge Roland (2014) nært knyttet til det autoritære perspektivet som omhandler at den voksne bygger tillitt ved å benytte rasjonelle argumenter og omsorg for barna. Pedagog Brit forteller at den voksne må tydelig vise hva som er positiv atferd og hva som ikke er ønsket ved å si ifra, noe Roland (2014) og Idsøe & Roland (2017) støtter.

Pedagog Dina støtter det at relasjonen til den voksne er viktig for å skape trygge barn:

«I de tilfellene der vi har barn som er veldig forsiktig og veldig urolig/utrygg av seg, så er relasjonen til den voksne veldig viktig. For det er med på å styrke og trygge barnet. Som voksen er vi med å bygge stilas, så nære voksne er essensielt.»

I følge Kvello (2013) er barn med trygge tilknytningsrelasjoner mer utforskende, fleksible og tillitsfulle når det kommer til lek og samhandling med andre barn og voksne. Pedagog Dina sier at trygghet og en god relasjon til den voksne er essensielt for å styrke barnet i sosiale samspill, da barnet har den voksne å støtte seg på dersom det oppstår ubehageligheter, noe Broberg et al. (2014) støtter. Pedagog Dina forteller at den voksne må være med å bygge stilas når barna ikke mestrer å komme i lek og samspill med andre barn, noe Lund (2014a) støtter. I en utrygg barnegruppe kan det tenkes at det er større sjanse for at mobbing skjer, noe som gjør at varme og nære relasjoner, og tillitt til barn og voksne er svært viktig i forebyggingen av mobbing, noe Drugli (2013) og Lund (2014a) støtter.

Pedagog Cecilie forteller om å være en god rollemodell, også for de voksne:

«Som god rollemodell må du tørre å vise at du setter pris på de i rundt deg. Og som leder må jeg i alle fall gjøre det, for alle sin del, både for barna og de jeg arbeider med. Gjør ikke jeg det, så gjør ikke noen andre det heller. Det er nødt til å starte en plass, og da tror jeg det starter med oss voksne. (..) også er det viktig å vise den empatiske siden sin.»

I følge Idsøe & Roland (2017) er nøkkelfaktoren i arbeidet med å håndtere og forebygge mobbing, å ha god kunnskap, god holdning og en felles forståelse hos de ansatte, som igjen sikrer kvaliteten i arbeidet, noe pedagog Cecilie er enig i. Pedagogene svarer noe ulikt om hvor bevisste de er på å ta tak i mobbeatferd. Pedagogene Ane og Cecilie forteller om et personale som er bevisste på negativ atferd, men at personalet har ulik måte å reagere på. Pedagogene Brit og Dina forteller at ikke alle ansatte er like bevisste på å ta tak i mobbing, da personalet har ulik utdanning og ulikt syn på hva som er mobbing og ikke. Det kan se ut som pedagogene er enige om at de ansatte reagerer forskjellig på ulik atferd, og har ulikt syn på hva som er mobbing og ikke.

Pedagog Dina forteller om hvorfor hun tror mobbing forekommer, og legger mye skyld på holdningen til de voksne:

«Det er jo en tendens i hele samfunnet egentlig. Jeg tror den er smittsom, for den atferden vi viser som voksen smitter over på barna. Og når det kommer til forekomsten så handler det mer om holdninger enn ressurser, tenker jeg.»

Pedagog Ane støtter dette og sier følgende:

«Jeg tenker at mobbing starter med de voksne. Vi må lære oss å snakke godt om hverandre, og hvis vi ikke klarer å snakke godt om hverandre – så for guds skyld VENT til en er i enerom. (..) Og de i barnehagen må slutte å snakke over hodet til barna, for de får med seg så mye mer enn vi tror.»

Det pedagogene Dina og Ane sier samsvarer med det Oudmayer (2017) sier om at de voksne må være gode forbilder som må tenke over hva som sies rundt barn, og vente med utblåsing til en er alene. Som voksen bør man snakke positivt om andre mennesker, det har sterk effekt på barna både hvis vi sier noe negativt og noe positivt om noen andre (Oudmayer, 2017). Ved å snakke positivt om andre kan en være medvirkende i å forsterke relasjonene og etablere sannhet hos barna. Som rollemodell i barnehagen er det viktig å lytte, støtte og ta hensyn til det enkelte barns behov, samtidig som man skaper et trygt sted for vennskap og deltakelse i

fellesskapet.

4.4.1 Foreldresamarbeid

Det kommer fram i intervjuene at samarbeidet med foreldrene er viktig i forebygging mot mobbing. Pedagogene påpeker at det er viktig med god kontakt og samarbeid med foreldrene da begge parter har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling, og målet er alltid barnets beste, noe rammeplan for barnehagen (2017) støtter. Det kommer fram at både foreldre og de ansatte i barnehagen er forbilder for barna, og pedagog Brit forteller om foreldrenes rolle og ansvar:

«Jeg tror at skal man få bort mobbing, så må man starte med foreldrene. For vi som foreldre har noen holdninger som barna tar etter med en gang. For sitter en ved middagsbordet å snakker om naboen, eller hun/han er sånn og sånn, så tar barna dette med seg.»

Pedagog Brit forteller at foreldrene er rollemodeller og står for oppdragelsen på hjemmebane. Det er på hjemmebane primærsosialiseringen foregår, og i barnehagen foregår sekundærsosialiseringen (Imsen, 2016). Det er dermed viktig å få foreldrene på lag, slik at det som blir gjort i barnehagen samsvarer med det som foregår i hjemmet, noe pedagog Cecilie sier noe om:

«Det er viktig å ha en god dialog med hjemme, slik at de vet hvordan vi jobber i barnehagen og hvordan de håndterer ting hjemme. (..) Vi tar råd fra foreldrene og de tar råd fra oss – for det er barna som skal ha det best mulig. Hvis jeg sier at vi jobber ‘sånn og sånn’, så sier de ofte at dette skal de også gjøre hjemme. Og da blir det forutsigbart for barna.»

Ved å få foreldrene på lag som pedagog Cecilie forteller om, kan man i større grad forebygge mobbing. I følge Midtsand et al. (2004) er foreldrene viktige støttespillere, og foreldrene skal føle at barnehagen støtter deres oppdrageransvar. Pedagog Cecilie sier at det er viktig å ta råd fra hverandre. Dette er med på, som Imsen (2016) hevder, å bidra til at primær- og sekundærsosialiseringen blir å samsvare til en viss grad med hverandre, noe som gjør oppdragelse og læring forutsigbart for barna, noe pedagog Cecilie også påpeker. Det er også viktig å få foreldrene på laget da begge har et felles ansvar for barnets trivsel, utvikling og skape et inkluderende miljø, som er viktig for å styrke sosialiseringen, og forebygge diskriminering og mobbing, noe rammeplan for barnehagen (2017) støtter. Pedagog Dina støtter dette og sier:

«(..) både for at de skal vite hva som foregår, og for at de evt. skal være med på å styrke. For det kan være noen ganger at det med å be med barn hjem i fritiden, kan være med på å øke status. Så det at foreldrene kan være med å hjelpe på hjemmebane i tillegg er kjempeviktig.»

Dersom foreldrene og barnehagen skaper et godt samarbeid, kan foreldrene styrke sosialiseringen på hjemmebane, som en kan se i tråd med det pedagog Dina forteller. Dersom det primære(hjemmet) og sekundære(barnehagen) samsvarer, vil sosialiseringen lykkes i større grad for barna, noe Imsen (2016) støtter.

4.5 Metodekritikk

Intervjuprosessen er det elementet i forskningsarbeidet som har hatt størst påvirkning på resultatene i denne undersøkelsen. Samtidig er det denne prosessen som har modnet mest fra start til slutt. Gjennom å transkribere ble det lagt merke til at det var stor forskjell på første og siste intervju. Det første intervjuet ble preget av en litt ivrig forsker, som kom med noen innskytelser, og som ikke hadde tid til så lange tenkepauser. Dette kan igjen ha ført til at den første informantene kanskje ikke fikk tenkt og reflektert nok over spørsmålene. Det kom klart fram ved å høre på båndopptakene at det ble betraktelig bedre etter hvert, der det ble rom for tenkepauser og tid til å reflektere og svare. Forskeren har lært at man må lytte og gi informantene tid til å reflektere, da svarene ikke alltid kommer umiddelbart.

I en kvalitativ studie der intervju blir benyttet, kan det tenkes at informantene sier det de tror forskeren ønsker å høre. Problemstillingen, samt intervjuguiden ble sendt ut på forhånd, noe som utgjorde en risiko, da informantene kunne ha lest seg opp på forhånd. Informantene visste ikke hvem hverandre var, og alle var fra ulike barnehager, noe som gjorde det umulig å samsnakke og påvirke hverandre. Gjennom intervjuene var forskeren bevisst på og ikke påvirke svarene på noe vis, da innskyttelsene var mest for å høre hva informantene tenkte og mente om det aktuelle temaet. Kanskje hadde en annen utforming på spørsmålene gitt et annet svar? Det kan tenkes. Informantene svarte forskjellig og hadde ulik måte å samtale på, noe som gjorde at noen trengte mer stikkord og oppfølgingsspørsmål, enn andre.

5. KONKLUSJON

Utgangspunktet for denne studien var å undersøke følgende problemstilling:

Hvordan oppfatter fire pedagogiske ledere mobbebegrepet, og hvordan kan mobbing i barnehagen forebygges?

Det kom fram gjennom intervjuene at pedagogene i denne studien ikke kunne huske at mobbing hadde vært et tema gjennom deres utdanningsløp. De fire pedagogene tenker mye likt omkring fenomenet mobbing, og er enige med forskningen som sier at mobbing forekommer i barnehagen. Likevel mener pedagogene at det er underliggende årsaker til at mobbing skjer, og de stiller spørsmålsteget ved hvor bevisst det er fra barnas side. Pedagogene mener at mobbing kan være uvitenhet, og en del av den normale utviklingen og utforskningen. Det kan også være en aggressiv atferd, som barnet har vanskelig med å regulere uten at det trenger å være mobbing. Gjennom intervjuene kom det fram at de fire pedagogene alle arbeider med sosial kompetanse som en forebyggende faktor mot mobbing. Flere av måtene de arbeider forebyggende på, samsvarer med det teoretiske grunnlaget i oppgaven. De alle mener at voksenrollen står sentralt i forebyggingen, da spesielt for å observere, inkludere, være en autoritær leder og ha kontakt med foreldrene.

Ut i fra pedagogenes oppfatning av hva mobbing er, ser en tydelig sammenheng med Olweus (1992), Roland (2014) og Barne- og familiedepartementet (2004) sin definisjon av mobbing. Pedagogene bruker begrepet negativ atferd når de definerer mobbing, selv om noen hevder at negativ atferd ikke trenger å være mobbing. Det kan se ut som at det er enighet om at barna ikke forstår hvor sårt det er for det barnet som blir utsatt for den negative atferden, da barna ikke er kognitivt i stand til å forstå virkningen av deres handlinger på andre. Det ble også fortalt om mobbing som bevisste handlinger, da helst hos de eldste barna. Utestenging og den verbale biten kan det se ut som er det mest problematiske å jobbe med i barnehagen. Det foregår også fysisk mobbing, men den virker å være enklere å stoppe da den er så synlig og oppdages raskere, samtidig som det fysiske skjer hyppigst i tidlig alder. Pedagogene er enige om at den fysiske biten er størst blant guttene, og utestengingen er størst blant jentene, der jentene bruker indirekte og utspekulert måter å utestenge på. Erting anser pedagogene som noe mer uskyldig, men en av pedagogene mener likevel at dersom barnet synes det er helt forferdelig og ikke er med på det, likevel kan være mobbing. Barnet kan oppleve å bli mobbet, men vilkårlig erting er likevel ikke mobbing. Dette støtter en annen pedagog med å si

at barna opplever ting forskjellig, og at det er vi voksne som sitter med definisjonen. Det er dermed viktig å observere for å kunne identifisere hva vi ser av atferd og mobbing.

Det kom fram fra flere av pedagogene at aggressiv atferd gav grunn til bekymring. Berkowitz (1993) sier at det er aggressiviteten hos barnet som er den utløsende faktoren til å plage og mobbe andre. Aggressive handlinger som foregår i barnehagen kan sees på som mobbing, da barnet går uprovosert inn for å skade ett annet barn. Likevel er det ikke rettferdig å si at et barn som sliter med impuls kontrollen mobber. Pedagogene er enige om at det er viktig med tydelige voksne i barnehagen som setter grenser, og viser hvilken atferd som ikke er ønsket da proaktiv atferd som regel er lært.

Gjennom teorigrunnlaget og funnene i intervjuene, er det kommet fram at viktige områder for å forebygge mobbing er kunnskap om utviklingsnivå, ulike typer atferd, sosial kompetanse, voksenrollen og rammeverket. Pedagogene forteller om flere strategier for å forebygge mobbing, der sosial kompetanse og sosiale ferdigheter står sentralt som en forebyggende faktor mot mobbing. Den sosial kompetansen kommer fram som en forebyggende "vaksine" i teorikapitlet (Rørnes, 2007). I rammeplan for barnehagen (2017) står det at sosial kompetanse er viktig for å fremme sosiale samspill og ferdigheter, som igjen er en pådriver i forebyggingen av mobbing. De fire pedagogene ser ut til å støtte dette og trekker frem at sosial kompetanse blir benyttet som en forebyggende faktor i barnehagehverdagen. Det kommer frem i intervjuene at flere av pedagogene benytter seg av ferdighetsområdene Lamer (2001) definerer. Selvkontroll kommer fram som viktig å lære barna, da barna må lære seg grensen for når det tipper, og å si "stopp" når det er nok. Det er normalt at barna kommer i konflikter, og den aggressive atferd som et barn utviser mot noen andre, trenger ikke nødvendigvis å være mobbing. Det er dermed viktig å lære barna om evnen til å se situasjonen fra andres ståsted, samt hjelpe de til å vurdere og planlegge sin egen atferd, for å styrke selvkontrollen. Empati og selvhevdelse ser ut til å være svært viktig for pedagogene å hjelpe barna å utvikle, da barna i mindre grad vil utføre negative handlinger dersom de setter seg inn i situasjonen til, og har medfølelse med den som blir utsatt. Dette kan sees i sammenheng med det Olweus (1992) sier om at mobberne med hensikt påfører den andre vondt, og har lite medfølelse for mobbeofrene. Samtidig så virker det som om vennskap, lek og sosiale samspill spiller en stor rolle i forebyggingen hos alle pedagogene. Det er dermed viktig å få opp statusen til barna, for å vise at de er verdt å leke med, og for å fremme vennskap og gode relasjoner, da leken er svært viktig ved forebygging av mobbing. Dersom barna føler en tilhørighet og deltakelse i fellesskapet, bidrar dette til at barna utvikler en positiv selvfølelse

og trygghetsfølelse. Det kommer også fram av intervjuene at pedagogene mener det er viktig å lære barna prososiale ferdigheter som å dele, vise empati, hjelpe andre og inkludere andre. En kan se en sammenheng med flere av disse områdene innenfor sosial kompetanse, noe som også kom frem i intervjuene, da de harmonerer med hverandre. Dersom disse ferdighetsområdene kommer i gjennom til barna, vil den sosiale kompetansen lykkes, og forebyggingen og mobbingen vil i større grad forhindres.

Forebygging betraktes som en naturlig del av den daglige pedagogikken fremfor et program hos pedagogene, selv om de har noen hjelpemidler å støtte seg på. Det handler mer om holdninger hos de voksne, enn ressurser påpeker en av pedagogene. Voksenrollen trekkes frem som en viktig faktor i arbeidet med forebygging av mobbing. Det ser ut til å være enighet mellom pedagogene om at de voksnes væremåte påvirker barnas atferd og væremåte mot andre. Den voksne skal gå foran som et godt eksempel og være årvåken, observere og tilstede der barna er. Det kommer fram hos to av pedagogene at ikke alle er like bevisste på å ta tak i mobbing i personalet. Pedagogene påpeker at man må gå fram som et godt eksempel som leder, og da nøkkelfaktoren i arbeidet med å håndtere og forebygge mobbing, er å ha god kunnskap, god holdning og en felles forståelse hos de ansatte. I en utrygg barnegruppe kan det tenkes at det er større sjanse for at mobbing skjer, noe som gjør at varme og nære relasjoner, og tillitt til barn og voksne er svært viktig i forebyggingen av mobbing. Det kommer frem hos flere av pedagogene at en trygg, tydelig, tilstedeværende og aktiv voksen som støtter barna i de sosiale prosessene er viktig. En tydelig voksen er nært knyttet til det autoritære perspektivet som omhandler at den voksne bygger tillitt ved å benytte rasjonelle argumenter og omsorg for barna. Pedagogene forteller at den voksne må tydelig vise hva som er positiv atferd og hva som ikke er ønsket ved å si ifra. Det er enighet om at de voksne må si ifra til barna hva som er greit og ikke greit å gjøre mot andre, samtidig som barna må forstå hvorfor det ikke er lov, og gi di en forståelse for hvordan den som blir utsatt for mobbing opplever det.

For å på best mulig måte skape et stabilt miljø for barna kommer det fram at pedagogene mener at familiesamarbeid er viktig. I hjemmet foregår primærsosialiseringen og i barnehagen forekommer sekundærsosialiseringen, noe som kommer fram i teorigrunlaget (Imsen, 2016). Dersom kontakten og samarbeidet med foreldrene lykkes, og foreldrene fremmer de tiltakene som blir gjort i barnehagen, vil det bli mer forutsigbart og en bedre balansegang for barna, da primær og sekundærsosialiseringen harmonerer. Dette vil være med på å fremme sosial kompetanse, og forebygging mot mobbing vil lykkes i større grad.

5.1 Forslag til videre forskning

Det er lite forskning som er gjort på mobbing i barnehagen, men det er likevel gjort noen. Gjennom denne forskningsprosessen har det dukket opp flere spørsmål som kan være grunnlaget for videre forskning. Det kom frem i intervjuene at det er både stille og utagerende barn i barnegruppa, der det støttes av teorien at mobbing ofte foregår mellom en sterk og svak person der det er ubalanse i styrkeforholdet. I videre forskning hadde det vært interessant å undersøke om hvordan dette utvikler seg. Fortsetter barna som har tendenser til å mobbe videre i livet, og hva er fellestrekket for de barna som begynner å mobbe? Hvilke aktiviteter er med på å forebygge? Og hvorfor velger " mobberne" ut noen spesielle offer? Hva er årsaker til at de velger akkurat dette " offeret"? Dette er spørsmål som har dukket opp underveis i dette prosjektet. Samtidig så baserer denne oppgaven seg på fire informanter, noe som gjør at det kan generaliseres til en viss grad. Det kunne dermed vært gjort en større undersøkelse med flere informanter for å få avdekt om funnene er representative.

6. LITTERATURLISTE

- Alsaker, F. (1997). Hva vet vi om mobbing i barnehagen? Undersøkelser om mobbing i barnehagen i Bergen og i Sveits. I Pettersen, J.R. (Red), *Mobbing i barnehagen* (s. 27 – 38). Oslo: Sebu forlag.
- Barne- og familiedepartementet. (2004). *Mobbing i barnehagen. Et temahefte for deg som arbeider i barnehagen*. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Barnehageloven. (2017). Lov om barnehager (barnehageloven) m.v. av (endret) 16. juni 2017 nr.8. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Belacchi C., & Farina, E. (2010). Prosocial/Hostile Roles and Emotion Comprehension in Preschoolers. *Aggressive Behavior, Volume 36, 371-189*. doi: 10.1002/ab.20361
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression. Its Causes, Consequences, and Control*. USA: McGraw-Hill.
- Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen. Hva betyr trygghet for lek og læring?* Oslo: Cappelen Damm
- Camodeca, M., Caravita, S.C.S., & Coppola, G. (2015). Bullying in Preschool: The Associations Between Participant Roles, Social Competence, and Social Preference. *Aggressive Behavior, Volume 41, 310-321*. doi: 10.1002/ab.21541
- Camodeca, M., & Coppola, G. (2016). Bullying, empathic concern, and internalization of rules among preschool children: The role of emotion understanding. *International Journal of Behavioral Development, Vol. 40(5), 459-465*. doi:

- Drugli, M.B. (2013). *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Helgesen, M.B. (2014). *Mobbing i barnehagen. Et sosialt fenomen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Idsøe, E. C., & Roland, P. (2017). *Mobbetferd i barnehagen. Temaforståelse – forebygging – tiltak*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Imsen, G. (2016). *Lærerens verden. Innføring i generell didaktikk*. 5 utg. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kennedy- Bahr, A., Rodger, S., & Mickan, S. (2013). Aggressive interactions during free-play at preschool of children with and without developmental coordination disorder. *Research in Developmental Disabilities, 34*, 2831 – 2837. doi: 10.1016/j.ridd.2013.05.033
- Kinge, E. (2014). *Empati. Nærvær eller metode?* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kristensen, M. Ø. (2014). Kampen om mobbebegrepet. I Helgesen, M.B. (Red), *Mobbing i barnehagen. Et sosialt fenomen* (s. 32 - 52). Oslo: Universitetsforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Kvillo, Ø. (Red). (2013). *Barnas barnehage 2. Barn i utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Lamer, K. (2001). *Du og jeg og vi to! Om å fremme barns sosiale kompetanse: teoriboka*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Lindboe, A., Lund, I., & Skinstad-Jansen, M. (2017, 30. August). Debatt: Mobbing. Mobbing i barnehagen må tas på alvor. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/mobbing-i-barnehagen-ma-tas-pa-alvor/68642345>

Lund, I. (2014a). Tydelige og varme voksne i møte med mobbing i barnehagen. I Helgesen, M.B. (Red), *Mobbing i barnehagen. Et sosialt fenomen* (s. 114-127). Oslo: Universitetsforlaget.

Lund, I., Godtfredsen, M., Nome, D., Helgeland, A., Cameron, D.L., Jensen, L., Gundersen, E.S., & Hoffart, Å-B. (2014b, 25 oktober). Mobbing i barnehagen. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/mobbing-i-barnehagen-1.12002852>

Løkken, G., & Søbstad, F. (2009). *Observasjon og intervju i barnehagen*. 3 utg. Oslo: Universitetsforlaget

Manifest mot mobbing 2011 – 2014. *Et forpliktende samarbeid for et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Midtsand, M., Monstad, B., & Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. DMMHs publikasjonsserie nr.2. Trondheim: DronningMaudsMinne.

NSD. (2017). *Norsk senter for forskningsdata. Personvernombudet for forskning*. Hentet fra http://www.nsd.uib.no/personvernombud/hjelp/informasjon_samtykke/index.html

Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen: hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Oudmayer, K. (2017). *Mobbekoka: alt du lurte på, men ikke tør å spørre om*. Falun: Humanist Forlag

Pape, K. (2006). *‘Æ trur dæm søv’*. *Om aktive voksne og sosial kompetanse i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Pettersen, J.R. (Red). (1997). *Mobbing i barnehagen*. Oslo: SEBU forlag.

Roland, E. (2014). *Mobbingens psykologi*. Hva kan skolen gjøre? 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget

Roland, E. (Red.) (2015). *Problemløsningsmodeller*. Oslo: Universitetsforlaget

Røkenes, O.H., & Hanssen, P.H. (2012). *Bære eller bryte*. Bergen: Fagbokforlaget

Rørnes, K. (2007). *Det motstandsdyktige ‘‘ mobbeviruset’’*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS

Sandsleth, G. (2007). *Mobbing: forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Sveen, T.H. (2013). Å møte foreldre i barnehagen. I Kvello, Ø. (Red), *Barnas barnehage 2. Barn i utvikling (s.274-308)*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Tjora, A. (2013). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Utdanningsdirektoratet. (2012). *Barns trivsel – voksnes ansvar. Forebyggende arbeid mot mobbing starter i barnehagen*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.

VEDLEGG 1

Hans Petter Ulleberg
Institutt for pedagogikk og livslang læring NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 20.06.2017

Vår ref: 54546 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 24.05.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

54546	<i>Mobbing i barnehagen</i>
Behandlingsansvarlig	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Hans Petter Ulleberg</i>
Student	<i>Ruth Kristin Fynten</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.11.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Belinda Gloppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gloppen Helle tlf: 55 58 28 74

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektur: 54546

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Ansatte i barnehage tilhører en yrkesgruppe som har taushetsplikt, og det er viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke registreres taushetsbelagte opplysninger. Vi anbefaler at du er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, tid, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene. Personvernombudet legger med dette til grunn at du ikke innhenter personopplysninger om noen av barna, og at taushetsplikten ikke er til hinder for den behandling av opplysninger som finner sted.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger NTNU sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektlutt er 01.11.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

VEDLEGG 2

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

” Mobbing i barnehagen ”

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent i spesialpedagogikk ved NTNU Dragvoll, og holder nå på med min avsluttende masteroppgave. Temaet for oppgaven er *mobbing i barnehagen*. I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut av om hvilke tanker pedagogene har om mobbebegrepet og hvordan de kan arbeide for å forebygge mobbing. Foreløpig problemstillingen for oppgaven er: *Hvordan oppfatter de pedagogiske lederne mobbegrepet og hvordan kan pedagogene arbeide med forebygging mot mobbing i barnehagen?*

Hva innebærer deltakelse i studien?

I denne studien vil det foregå intervju av pedagoger/spesialpedagoger i barnehager. Det vil bli tatt lydopptak og notater underveis. Intervjuet vil ha et omfang på ca. en halvtime til en time, og sammen med informant blir vi enige om tid og sted. Spørsmålene vil være nokså åpne og de vil omhandle hvilke tanker du har om mobbebegrepet, om det observeres mobbing blant barna, kunnskap og forebygging mot mobbing.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun studenten vil ha tilgang til opplysningen som gis. Intervjuet vil bli registrert med lydopptak og det blir tatt notater underveis. Lydopptak og notater vil bli slettet etter transkripsjon. Prosjektet skal etter planen avsluttes 1.november 2017, senest ved utgangen av 2017. Alt vil bli anonymt og deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med prosjektleder Ruth Kristin Pynten på telefonnummer 41845519 eller e-post ruthkpynten@hotmail.com. Du kan også ta kontakt med min veileder Tove Anita Fiskum på e-post tove.a.fiskum@nord.no dersom det er ønskelig.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS

Håper du har anledning og ønsker å delta!

Med vennlig hilsen

Ruth Kristin Pynten

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

VEDLEGG 3

Intervjuguide

Stilling:

År:

Utdanning og ferdig utdannet:

Spørsmål:

1. Hvordan var overgangen fra å være student til å bli ansatt? Med tanke på ansvar, barn-voksen forhold, teori vs. praksis
2. Hva er mobbing og negativ atferd for deg? Hvordan definerer du mobbing og negativ atferd?
3. Ny forskning viser at det skjer mobbing i barnehagen. Hva tenker du om dette?
4. Opplever du at det foregår mobbing, erting, negative kommentarer, utestenging og slag & spark i barnehagen?
 - Hvor ofte?
 - Har du erfaring med at det er forskjeller på småbarn og storbarn?
5. I hvilke situasjoner og plasser skjer det mobbing? Hva mener du kjennetegner de situasjonene og plassene?
6. Hva tror du er årsaken til at mobbing starter i barnehagen?
7. Hvordan tar dere tak i (negativ) adferd som gir grunn til bekymring i forhold til mobbing?
 - Hvilke erfaringer har dere med det?

8. Hvordan arbeider dere for å forebygge erting, negative kommentarer, utestenging og slag & spark?
 - Hva tenker du er de voksnes rolle? Hvilke egenskaper mener du er viktig å ha som en rollemodell?

9. Opplever du at alle ansatte i barnehagen er bevisste på å ta tak i adferd/mobbing mellom barn?
 - Arbeide med forebygging?

10. I hvilken grad bruker dere sosialisering for å forebygge mot mobbing?
 - Hvilke erfaringer har dere med dette virkemidlet?

11. På hvilken samarbeider dere med foreldre ang. mobbing?
 - Hvordan?

12. Føler du at du/dere har nok kunnskap om temaet mobbing?
 - Rammeverk og lovverk etc.

13. Hva føler du at dere eventuelt mangler av kunnskap og ressurser for å arbeide med mobbeatferd?

14. Hva opplever du at hadde vært ideelt i forhold til forebygging av mobbing? Hva ville du gjort dersom dere hadde hatt bedre tid og ressurser?

15. Caser.

CASER (Fiktive navn)

Case 1 – Erting/negative kommentarer

Kari og Mari sitter og tegner på et bord inne på avdelingen sammen med førskolelæreren. Mari uttrykker til Kari: ‘ Du tegner stygt’. Kari sier ‘ Neida, det gjør jeg ikke’, med ett uttrykk som minner om at hun blir tydelig lei seg. Mari fortsetter med å si ‘ Jo-o, du tegner

som en baby'' og rekker tunge før hun hopper ned av stolen og går unna situasjonen. Mari har gjentatte ganger slengt negative kommentarer og erter Mari den siste tiden.

- Har du opplevd dette?
- Hvordan vil du håndtere det?
- Hvordan kan man stoppe slike kommentarer det?

Case 2 - Utestenging

Olivia og Karianne er inne på avdelingen å leker med dukker. Anne kommer bort og spør om hun får være med på leken. Ingen av barna reagerer. Anne setter seg ned sammen med dem og begynner å skifte på den ene dukken. Karianne uttrykker '' Den dukken er min, vi var her først. Du får ikke være med på leken, sant ja Olivia?'' Olivia nikker. Anne har gjentatte ganger blitt utestengt fra leken mellom barna, og har nå begynt å trukket seg tilbake for seg selv.

- Dersom du hadde opplevd dette, hvordan hadde du håndtert situasjonen?
- Hvis Anne hadde kommet å fortalt deg hva som hadde skjedd, hva hadde du gjort da?
- Hadde du vært trygg på hva du skulle gjort?

Case 3 – Spark, slag og puffing

Petter og Ola leker sisten sammen med flere barn. Nikolai kommer løpende bort for å være med på leken. Under leken er det en del puffing og knuffing mellom Petter og Nikolai. På ett tidspunkt sparker Petter foten til Nikolai og dytter til han. Nikolai begynner å gråte. Dette er hendelser som har gått igjen i barnehagen i ett par uker, der Petter er fysisk aggressiv – da spesielt mot Nikolai.

- Hvordan hadde du reagert på dette?
- Hvordan hadde du tatt tak i og håndtert dette?
- Er dette noe du opplever i barnehagen?
Hvis ja .. (Hvordan opplever du slike situasjoner?)

Oppsummering